

Uudenkaupungin valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY 2009 -alueiden) suojelutilanteen ja -tarpeen kartoitus

Ohjelmallinen Rakennussuojelu -hanke / Varsinais-Suomen ELY-keskus 4.5.2016 / Kirsti Virkki



HANKKEEN TAUSTAA

Varsinais-Suomen ELY-keskuksen Ohjelmallinen rakennussuojelu -hankkeessa pilotoidaan valtakunnallisesti merkittävien rakennusten ohjelmallista rakennussuojelua. Tavoitteena on hoitaa valtion omistamien ja myymien, valtion omistamien rakennusten suojelusta annetun asetuksen (480/85) nojalla suojeltujen kohteiden suojelu ajan tasalle ja kehittää ohjelmallisen rakennussuojelun toimintamalleja. Hankkeessa kartoitetaan myös muiden valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristön kohteiden suojelutilannetta. Lisäksi selvitetään rakennussuojeluasioiden keskittämistä joihinkin ELY-keskuksiin. Hanke on ympäristöministeriön rahoittama.

Varsinais-Suomen ja Satakunnan valtakunnallisesti merkittäviä rakennuksia on käyty hankkeen aikana systemaattisesti läpi. Tutkittavat kohderyhmät ovat 1) asetuksella suojellut rakennukset (20 kohdetta) 2) rautatiesopimuksen tarkoittamat kohteet (10 kohdetta) 3) alustava Haagin yleissopimuksen mukainen kansallisesti merkittävän kulttuuriomaisuuden luettelo (37 kohdetta) 4) valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt eli RKY 2009-alueet (265 aluetta).

RKY on Museoviraston laatima inventointi, joka on valtioneuvoston päätöksellä 22.12.2009 otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen. (Lisää tietoa löytyy sivulta www.rky.fi) RKY 2009 -alueet ovat suurin hankkeen tutkittavista kategorioista; alueita on Satakunnassa 82 ja Varsinais-Suomessa 183 kappaletta. Koko maassa alueita on 1473 kpl. Alueet jaettiin paikkatietoa apuna käyttäen maakuntakaavoitetulla alueella sijaitseviin, yleiskaava-alueella sijaitseviin ja asemakaava-alueella sijaitseviin. Ensin käytiin läpi kokonaan maakuntakaavan alueella sijaitsevat alueet ja viimeisenä asemakaavoitetut alueet. Samalla kartoitettiin RKY 2009 -alueiden rakennusinventointien tilannetta sekä kaavan päivittämisen tai suojelun tarvetta.

Malliksi tehtiin kahdesta kunnasta raportti RKY 2009 -alueiden suojelutilanteesta suosituksineen. Mallikunniksi valittiin Uusikaupunki ja Pori. Alueiden kuvaukset ovat otteita RKY 2009 -sivuston kuvausteksteistä, joista on alleviivattu erikseen mainitut yksittäiset rakennukset. Kaavatiedot ovat netissä olevasta karttapalvelusta sekä kaupungilta. Kaavaotteet eivät ole mittakaavassa.

PERIAATTEITA JA OHJEITA RKY -ALUEILLA

Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen oikeudellinen asema perustuu valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden oikeusvaikutuksiin, joista säädetään maankäyttö- ja rakennuslaissa (MRL).

Kaavoitus

MRL:n 24 §:n 1 momentin mukaan valtion viranomaisten tulee toiminnassaan ottaa huomioon valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, edistää niiden toteuttamista ja arvioida toimenpiteidensä vaikutuksia aluerakenteen ja alueiden käytön kannalta. MRL 24 §:n 2 momentin mukaan maakunnan suunnittelussa ja muussa alueiden käytön suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että edistetään niiden toteuttamista.

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaan maakuntakaavoituksessa on osoitettava valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöt ja maisemat. Näillä alueilla alueiden käytön on sovellettava niiden historialliseen kehitykseen. Kulttuuriympäristöä koskevien alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamien alueiden ja kohteiden osalta on kysymys erityistavoitteista, jotka koskevat myös yleis- ja asemakaavoitusta. Alue- tai kohdekohtaiset oikeusvaikutukset syntyvät maankäyttö- ja rakennuslain

mukaisessa kaavoitusprosessissa eri kaavatasojen sisältövaatimuksiin perustuen taikka joissain tapauksissa rakennussuojelumenettelyssä lakiin rakennusperinnön suojelemisesta (jäljempänä rakennusperintölaki) perustuen.

Kaikilla kaavatasoilla on tärkeää huolehtia siitä, että ratkaisut eivät ole ristiriidassa valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen ominaisluonteen ja erityispiirteiden kanssa. RKY-alueiden kuvauksissa tuodaan esiin kunkin kohteen valtakunnallisesti merkittävät erityispiirteet, mutta yksityiskohtaisemman kaavoituksen pohjaksi on syytä laatia tarkempi selvitys alueen ominaispiirteistä ja arvoista. Kartalla osoitetut RKY -aluerajaukset on tarkoitettu lähtökohdiksi kaavoitukselle, jonka yhteydessä rajauksia täsmennetään ja alueiden analyysiä syvennetään. Yksittäisten rakennusten tai ympäristön osien suojelutavoitteet täsmennetään tapauskohtaisesti. Rakennusten arvoluokitus määrittellään rakennusinventointien yhteydessä ja inventoinnit tulee ottaa huomioon kaavoituksen yhteydessä. RKY – alueet sisältävät usein yksittäisiä rakennuksia, jotka ovat seudullisesti tai paikallisesti merkittäviä ja jotka tulee kuntakaavoituksessa huomioida.

Valtakunnallisesti merkittäviä kulttuuriympäristöalueita koskevien kaavojen ajantasaisuutta on syytä arvioida aktiivisesti. Kaava on tarpeen uusien vastaamaan alueen kulttuurihistoriallista merkitystä, jos sen vanhentuneisuus vaarantaa alueen ominaisluonteen ja erityispiirteiden säilymistä (MRL 60 § 1 mom.).

Rakennusvalvonta

Rakennusvalvontaviranomaisen on ilmoitettava aina valtakunnallisesti merkittävään kulttuuriympäristöön kohdistuvasta purkuilmoituksesta ja purkamiseen johtavasta rakennuslupahakemuksesta MRA 67 §:n mukaisesti kunnanhallitukselle ja ELY-keskukselle. Valtakunnallisesti merkittävään kulttuuriympäristöön kohdistuvaa purkamislupahakemusta käsitellessään rakennusvalvontaviranomaisen on aina varmistuttava siitä, että purkaminen ei merkitse rakennettuun ympäristöön sisältyvien perinne-, kauneus- tai muiden arvojen hävittämistä (MRL 139 §). Kunnan on ilmoitettava kaikista purkamisluvista ELY-keskukselle MRA 69 §:n mukaisesti.

Asemakaava-alueella rakennuksen purkamiseen tarvitaan aina purkamislupa tai purkamisen sisältävä rakennuslupa. Kun rakennus- tai purkamislupahakemus koskee inventoitua ja arvotettua rakennusta, on lupakäsittelyn yhteydessä tarpeen pyytää maakuntamuseon lausunto. Kaavassa suojellun rakennuksen purkaminen edellyttää poikkeamispäätöstä, muuallakin kuin RKY-alueilla.

Poikkeamistoimivalta on 1.4.2016 alkaen kunnalla. Ennen poikkeamista koskevan asian ratkaisemista kunnan on tarvittaessa pyydettävä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen, muun valtion viranomaisen ja maakunnan liiton lausunto, jos poikkeaminen koskee merkittävästi niiden toimialaa. Kunnan on kuitenkin pyydettävä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen lausunto aina, kun poikkeaminen koskee: 1) luonnonsuojelun kannalta merkittävää aluetta; 2) rakennussuojelun kannalta merkittävää kohdetta tai aluetta; tai 3) maakuntakaavassa virkistys-, suojelu- tai liikennealueeksi varattua aluetta. Käytännössä RKY-alueilla saattaa olla tapauskohtaisesti harkiten tarvetta lausunnon pyytämiseen ELY-keskukselta.

Arvoalueilla, kuten RKY 2009-alueilla, suunnittelijalta tulisi edellyttää korkeampaa vaativuusluokitusta. Maankäyttö- ja rakennusasetuksen 48 § 1 mom mukaan erityisvaatimus-luokka on määritelty seuraavasti: *”Suunnittelutehtävä erittäin vaativaan ympäristöön tai rakennuspaikalle, kuten: kulttuurimaisemaan, keskusta-alueelle, suojeltuun rakennukseen tai miljööseen, historiallisesti, rakennustaiteellisesti tai maisemallisesti merkittävään kohteeseen. Erittäin vaativa toiminnallinen ja arkkitehtoninen tavoitetaso. Korjaamisessa esimerkiksi vaativa restaurointi, käyttötarkoituksen muutos, oleellisesti vaativampaan suuntaan.”*

Uudenkaupungin rakennusjärjestystä ollaan päivittämässä ja uudessa rakennusjärjestysehdotuksessa kohdassa 3. Toimenpiteiden luvan- ja ilmoituksenvaraisuus on maininta: *”Mikäli toimenpide sijoittuu suojeltuun rakennukseen/ympäristöön, suunnittelutarvealueelle, maisemallisesti arvokkaalle peltoalueelle tai pohjavesialueelle; rakennusvalvontaviranomainen päättää tapauskohtaisesti käsitelläänkö asia rakennuslupa-asiana.”* Kohdassa 4. Rakentamisen luvanvaraisuus, mainitaan mm: *”Rakennuspaikalla rakennusten tulee muodostaa ympäristö- tai kaupunkikuvaltaan sopusuhtainen kokonaisuus. Rakennettaessa olevien rakennusten yhteyteen on rakentamisen sopeuduttava noudatettuun rakennustapaan ja olemassa olevaan rakennuskantaan. Suunnittelussa on otettava huomioon rakennuksen sijoitus, koko, muoto, ulkomateriaalit, värit, valaistus sekä julkisivun jäsentely. Lisäksi tulee ottaa huomioon lähiympäristö ja rakennetun ympäristön historiallinen kerroksellisuus. Vanhojen rakennusten korjaustöissä tulee pyrkiä säilyttämään rakennusten alkuperäiset yksityiskohdat ja rakennusosat, kuten ulko-ovet, ikkunat ja porrashuoneiden sisustus.”*

RKY –alueet ja rakennusperintölaki

Asemakaava-alueilla ensisijainen suojelun väline on asemakaava. Rakennusperintölakia voidaan käyttää asemakaava-alueella, mikäli kohteella on valtakunnallista merkitystä, asemakaavalla ei saavuteta riittävää suojelua (esimerkiksi sisätilojen arvojen vuoksi) tai jos ilmenee asemakaavatilanteesta johtuvia erityisiä syitä.

Kaavattomilla alueilla on luontevaa suojella rakennuksia rakennusperintölain nojalla. Tarpeen mukaan voidaan harkita kaavattomalla RKY-alueella sijaitsevien rakennusten ottamista vireille rakennusperintölain mukaisena rakennussuojeluasiana. Useat RKY –alueet ovat perinteisiä haja-asutusalueella sijaitsevia kylämiljöitä. Suojelun välineenä rakennusperintölaki on raskas kun kyseessä on tavanomainen perinteinen kylämiljöön lukuisine yksityisissä käytössä olevine rakennuksineen. Tämän tyyppisten RKY -alueiden suojelun tarve on luontevinta huomioida kuntakaavoituksen yhteydessä.

Kirkollisten rakennusten suojelun väline on kirkkolaki. Ennen vuotta 1917 rakennetut kirkolliset rakennukset ovat automaattisesti suojeltuja (Kirkkolaki 14. luku 5 §). Seurakunnan on kuitenkin lain mukaan pyydettävä Museoviraston lausunto suojeltujen lisäksi myös vähintään 50 vuotta sitten käyttöön otettujen kirkollisten rakennusten olennaisesta muuttamisesta, purkamisesta tai käyttötarkoituksen muuttamisesta.

Haagin yleissopimuksen mukainen kansallisesti merkittävän kulttuuriomaisuuden luettelo

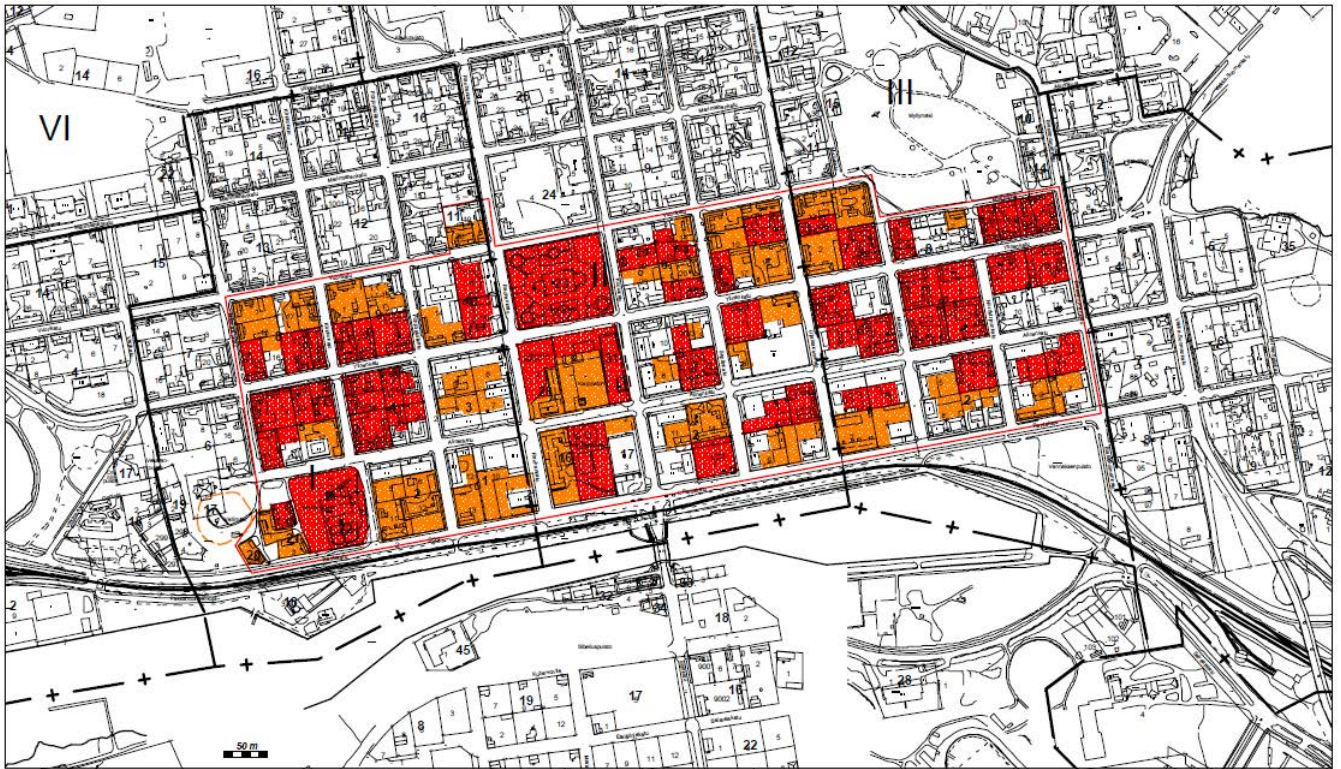
Haagin vuoden 1954 yleissopimus on Unescon alainen humanitaarinen yleissopimus, jonka tavoitteena on kulttuuriomaisuuden suojeleminen aseellisen selkkauksen sattuessa. Sopimus syntyi toisen maailmansodan jälkeen tilanteessa, jossa merkittävä osa eurooppalaista kulttuuriperintöä oli tuhoutunut suorien ja epäsuorien hyökkäysten sekä ryöstelyn seurauksena. Sopimuksen lähtökohtana on ajatus, että yksittäisten kansakuntien kulttuuriomaisuuden tuhoutuminen ei ole pelkästään kansallinen menetys, vaan koskee koko ihmiskunnan kulttuuria. Suomi ratifioi yleissopimuksen ja siihen liittyvän pöytäkirjan vuonna 1994. Haag-luettelo on Museoviraston asiantuntijanäkemyksensä kansallisesti merkittävistä kulttuuriomaisuudesta. Luettelo on laadittu etupäässä puolustusvoimien ja pelastusviranomaisen kriisin aikaista toimintaa varten. Ohra-hankkeessa on tutkittu vain luetteloon sisältyvä rakennettu kulttuuriomaisuus, eikä luetteloa ole vielä raporttia laadittaessa vahvistettu.

Kaupunkiarkeologinen inventointi

Suomessa on parikymmentä kaupunkia, jotka on perustettu ennen 1700-lukua. Niiden lisäksi on kolme autioitunutta kaupunginpaikkaa, josta kaupunki on jossakin vaiheessa joko lakkautettu tai siirretty muualle - Ulvila, Helsingin Vanhakaupunki sekä Lieksan alueella sijainneen Brahean paikka. Näiden kaupunkien isoavihaa (1713-1721) vanhemmat, säilyneet kulttuurikerrokset ovat muinaismuistolain automaattisesti rauhoittamia kiinteitä muinaisjäännöksiä. Muinaisjäännökseen ei saa kajota ilman lain nojalla annettua lupaa esimerkiksi kaivamalla, peittämällä, vahingoittamalla tai poistamalla sitä, vaikka jäännös sijaitsi omallakin maalla. Rauhoituksen perimmäisenä tarkoituksena on turvata muinaisjäännökseen liittyvän tiedon säilyminen sekä kaupunkien konkreettinen historiallinen jatkuvuus. Menneisyys on yhteistä kulttuuriperintöämme.

Museovirasto tekee kenttäinventointia vanhimmissa kaupungeissamme ja määrittelee niistä ne alueet, joissa arkeologiset kulttuurikerrokset ovat todennäköisesti säilyneet. Vuodelta 2001 oleva Uudenkaupungin kaupunkiarkeologinen inventointi oli Museoviraston rakennushistorian osaston Vaasa- ja suurvalta-aikaisten kaupunkien inventointiprojektin kolmas kenttätökohte. Tutkimuksessa määriteltiin ennen isoavihaa (1713-1721) rakennetun kaupunkialueen kulttuurikerrosten todennäköinen säilyneisyys. Säilyneet alueet jaettiin kahteen luokkaan: 1. Säilyneisiin, tutkimuksellisesti erityisen mielenkiintoisiin alueisiin ja 2. Todennäköisesti säilyneisiin tai vain osittain tuhoutuneisiin alueisiin. Todennäköisesti täysin myöhemmän rakentamisen tuhoamat alueet muodostavat kolmannen luokan. Kolmannen luokan alueiden tietoja ei ole kirjattu ylös. Vanha kaupunkialue määriteltiin asemoimalla vanhat kaupunkimittauksiin perustuvat kaavakartat nykyisen asemakaavan pohjakartan päälle samaan mittakaavaan. Vanhalle kaupunkialueelle sijoittuvien nykyisten tonttien kerrosten säilyneisyys arvioitiin paikan päällä nykyisen rakennuskannan, aiempien rakennusinventointien sekä kaupungin kunnallisteknisten kaivantokarttojen avulla. Inventoinnin tuloksena Udestakaupungista määritettiin 64 ensimmäisen luokan tonttia (yht. 9,342 ha, 31% koko tutkimusalueesta) ja 59 toisen luokan tonttia (yht. 5,885 ha, 20% koko tutkimusalueesta). Inventoinnin tulokset vietiin projektin kaupunkiarkeologisia inventointeja varten tehtyyn tietokantaan.

Inventointi löytyy netistä: www.nba.fi -> kulttuuriympäristö -> Arkeologinen kulttuuriperintö -> Historiallisen ajan kulttuuriperintö -> Kaupungit -> Kaupunkiarkeologia.



UUSIKAUPUNKI

Tutkimuksellisesti mielenkiintoiset alueet

Koko inventointialue

Kaupunkiarkeologinen inventointi

T. Mökkönen 2000

Karttapohja © Uudenkaupungin mittauslaitos lupa n:o 1011

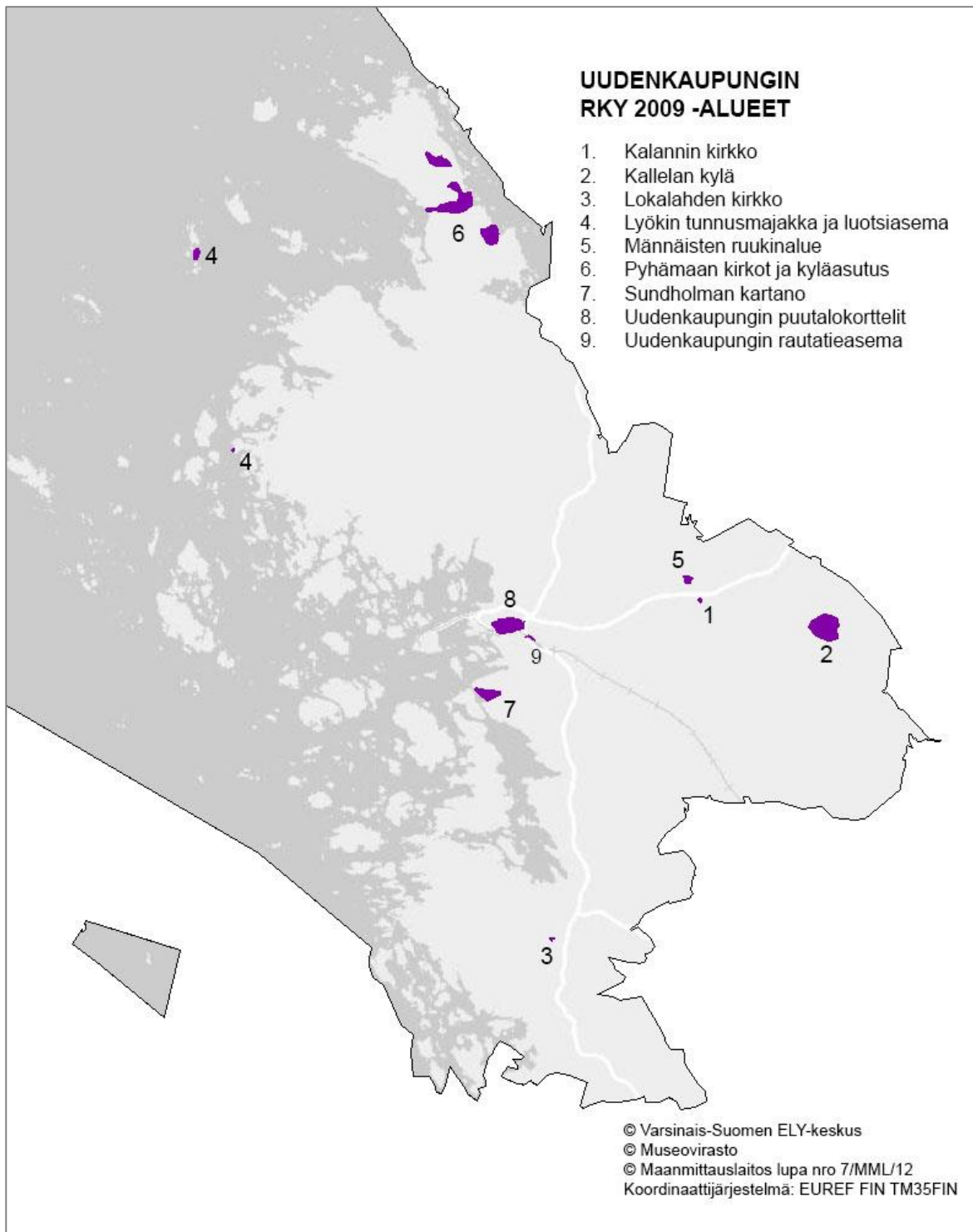
 = 1. luokan alueet

 = 2. luokan alueet

 = inventointialueen raja

 = Vallimäen linnoituslaitteet

UUDENKAUPUNGIN RKY –ALUEET



Kalannin kirkko

Kalannin keskiaikainen kivikirkko Pietari Henrikinpojan (Petrus Henriksson) 1470-luvun alussa tekemine kalkkimaalauksineen on maamme keskiaikaisen kirkkotaiteen merkittävimpiä kohteita. Seinä- ja holvipinnat peittävien kalkkimaalausten esillehakkauk 1884 oli maamme ensimmäinen restaurointityö.

Pyhälle Olaville omistetun kivikirkon kattokulmaltaan on loivennettu ja länsipäädyssä on matala tapulimainen sipulikupoliin päättyvä länsitorni. Kirkkosali on kolmilaivainen ja nelitraveinen. Seinä- ja holvipinnat peittävät kalkkimaalaukset voidaan niissä olevien vaakunakilpien avulla ajoittaa 1470-luvun alkuun. Maalauksissa ei ole selkeää teologista ohjelmaa, vaan ne ovat yksittäisiä kuvaesityksiä, joissa useassa on lahjoittajaan liittyvä vaakuna. Maalauksiin sisältyvä maalarin nimi "Petrus Henriksson pictor" on antanut aiheen puhua samankaltaisten maalausten yhteydessä Pietari Henrikinpojan tai Kalannin koulukunnasta. Hampurilaisen Meister Francken tekemä Barbara-alttari, joka on Suomen merkittävin keskiaikainen alttarikaappi, sekä kirkon sisustukseen kuuluneet penkkien päädyt on sijoitettu Kansallismuseoon.

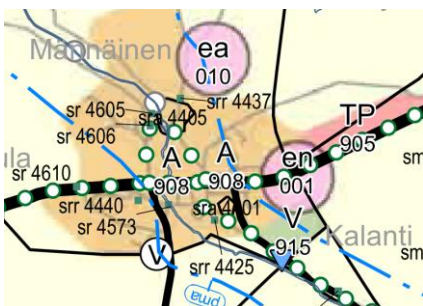
Kirkon ympärillä olevan laajan hautausmaan länsipuolella on säilynyt kuusiadnan rajaama hautasaattojen lähtöpaikka ruumiskivineen.

Historia

Kalannin seutu oli tiheästi asuttu jo rautakaudella. Seurakunta lienee muodostunut 1300-luvun lopulla ja se tunnettiin nimellä Uusikirkko 1411-1936. Kalannin keskiaikaisen kirkon rakennusosista vanhin on sakaristo ja länsitornin alaosa lienee runkokuoneen ikäinen. Tornin puinen yläosa valmistui 1779. Kirkon tiiliportaalit ja kiinteä sisustus valmistuivat arkkitehti C. J. von Heidekenin suunnittelemassa korjauksessa 1884. Sen aikana tehtiin myös peitettyinä olleiden kalkkimaalausten esillehakkauk ja restaurointi, joka oli ensimmäinen keskiaikaisten kalkkimaalausten restaurointityö Suomessa. Maalaukset puhdistettiin ja restauroitiin uudelleen 1965-1968.

Kaavatilanne

Maakuntakaavassa Kalannin kirkon RKY-alue on osoitettu merkittävänä rakennetun ympäristön aluekokonaisuutena sra 4401.



Maakuntakaavaote

Alueella on vireillä Kalannin yleiskaavan laatiminen.

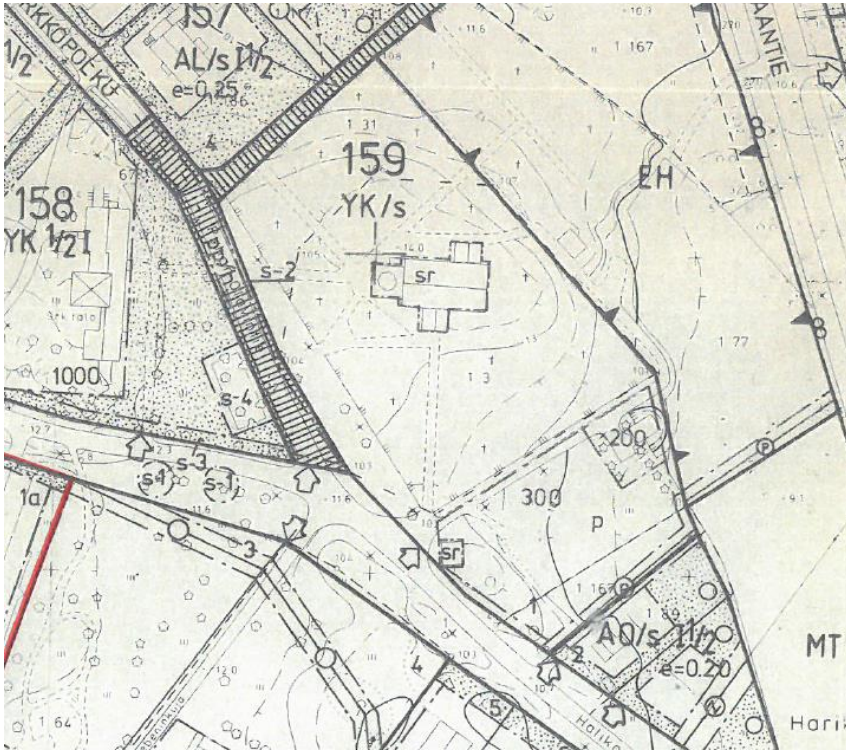
Alueella on rakennuskaava, joka on vahvistettu 30.12.1986. Kirkon kortteli on kaavassa osoitettu kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialue (YK/s), jolla ympäristö säilytetään. Alueella rakentamisesta on annettu erityisiä määräyksiä:

AO/s-, AL/s-, AM/s-, YS/s-, YY/s-, YM/s-, YK/s-, TY/s- JA LH/s-KORTTELIALUEET:

ALUEELLA OLEVAT RAKENNUKSET OVAT PIHAPIIREINEEN KYLÄKUVAN SÄILYMISEN KANNALTA TÄRKEITÄ EIKÄ RAKENNUKSIA SAA PURKAA ILMAN PAKOTTAVAA SYYTÄ. RAKENNUKSISSA SUORITETTAVIEN KORJAUS- JA MUUTOSTÖIDEN TULEE OLLA SELLAISIA, ETTÄ RAKENNUSTEN KYLÄKUVAN KANNALTA MERKITTÄVÄ LUONNE SÄILYY. MIKÄLI TÄMÄN PYRKIMYKSEN VASTAISESTI ON RAKENNUKSISSA AIKAISEMMIN SUORITETTU RAKENNUSTOIMENPITEITÄ, ON RAKENNUS KORJAUS- JA MUUTOSTÖIDEN YHTEYDESSÄ PYRITTÄVÄ KORJAAMAAN JOKO ENTISTÄEN TAI MUULLA RAKENNUKSEEN JA YMPÄRISTÖÖN SOVELTUVALLA TAVALLA.

UUDISRAKENNUSTEN PÄÄASIALLISENA JULKISIVUMATERIAALINA TULEE KÄYTTÄÄ PUUTA, JOKA MAALATAAN PEITTOMAALEIN. RAKENNUKSESSA ON KÄYTTÄTÄVÄ HAPAKATTOA, JONKA KÄLTELÖIDEN

Kirkko ja pitäjänmakasiini on lisäksi osoitettu kohdemerkinnällä sr, suojeltava rakennus. Kaavamääräyksen mukaan: *”Rakennusta ei saa purkaa eikä siinä saa suorittaa sellaisia korjaus- tai muutostöitä, jotka turmelevat rakennuksen rakennustaiteellista tai kulttuurihistoriallista arvoa.”*



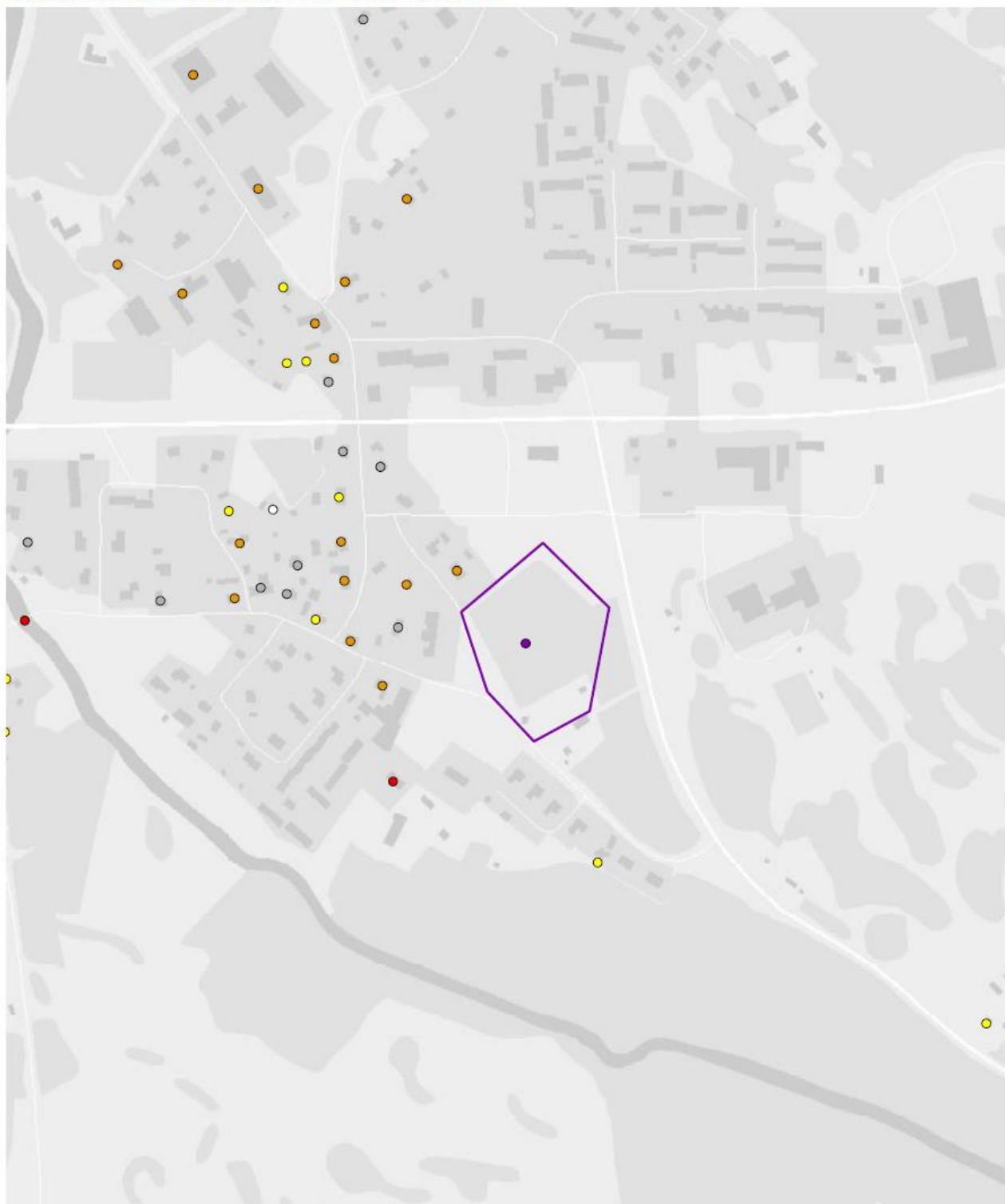
Asemakaavaote

Suosituksset

Kirkko on suojeltu kirkkolailla ja alueen suojelukysymys on käsitelty asemakaavassa. RKY 2009 -aluerajaus on suppea. Aluetta ei ole tarpeen käsitellä hankkeen yhteydessä.



Kalannin kirkko: Inventoidut rakennukset



 Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009)

Inventoidut rakennukset:

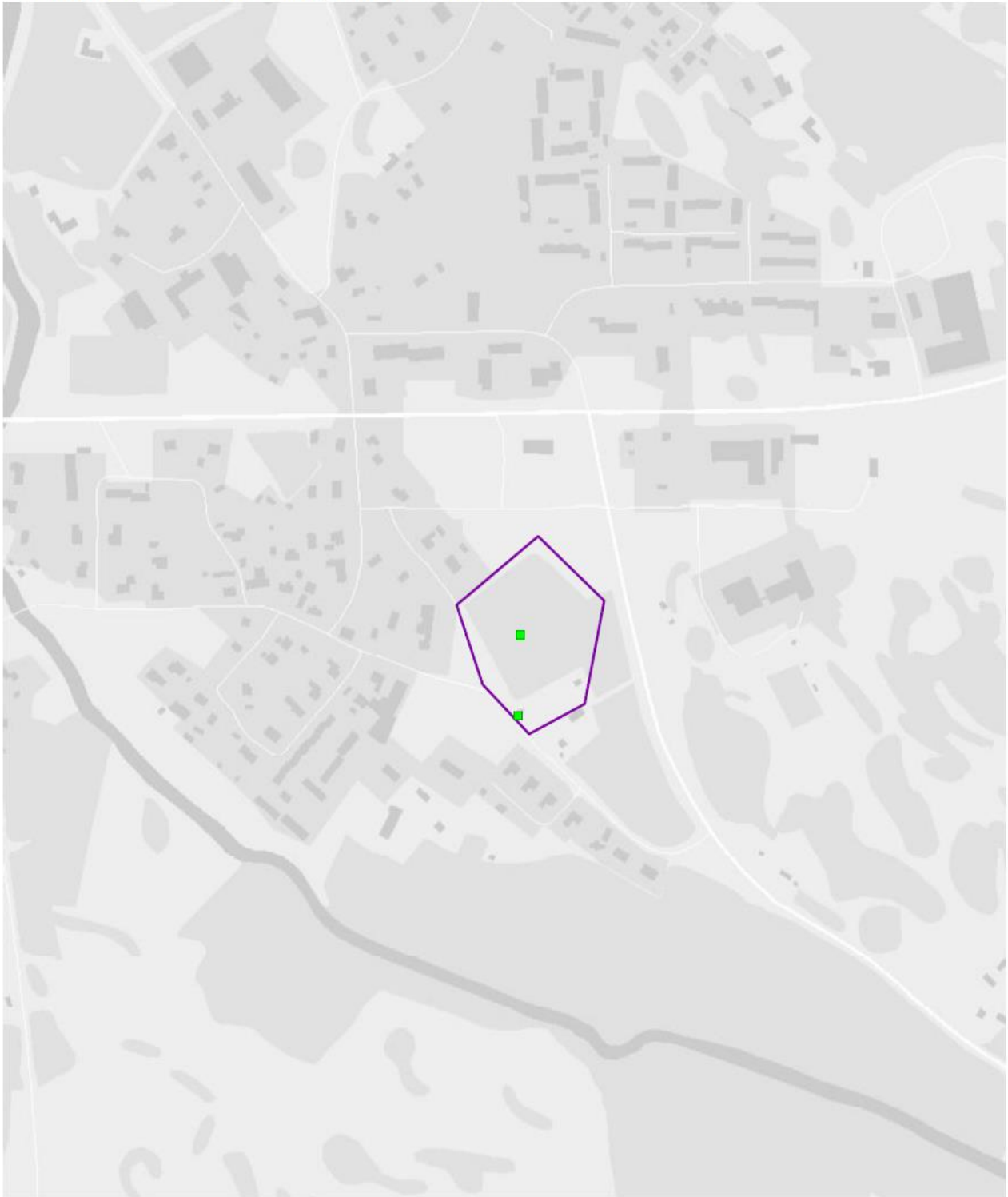
-  Valtakunnallisesti arvokas
-  Seudullisesti arvokas
-  Paikallisesti arvokas
-  Maisemallisesti arvokas
-  Historiallisesti arvokas
-  Ei määritelly

0 25 50 100 150 200 250
m

© Varsinais-Suomen ELY-keskus
© Museovirasto
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Varsinais-Suomen maakuntamuseo

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN

Kalannin kirkko: kaavasuojellut rakennukset



 Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009)

 Asemakaavassa suojeltu rakennus

 Yleiskaavassa suojeltu rakennus

0 25 50 100 150 200 250
m

© Varsinais-Suomen ELY-keskus
© Museovirasto
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Uudenkaupungin kaupunki

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN

Kallelan kylä

Kallelan kylä kuuluu Kalannin vanhan ydinalueen rautakaudelta asti asuttuihin suuriin, monitaloisiin kyliin. Kylässä on säilynyt perinteinen 1800-luvun talonpoikaisrakennusten muodostama raitinäkymä.

Kallela kuuluu Sirppujoen muinaislahden rautakaudella asutettuun alueeseen. Mäen syrjään rakentuneelta kylätontilta on isojaon jälkeen siirtynyt pois Hellän kantatalo. Kylästä tunnetaan lukuisia esihistoriallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä, joista merkittävimpiä ovat satoja vuosia käytössä olleet rautakautiset kalmistot kuten Kalmumäki ja Hiidenvainio. Kylämiljööseen liittyy lisäksi kallioon hakattuja uhrikuoppia, kivaitoja ja 1920-luvulla perustettu saha. Kylän rakennuksista suuri osa on rakennettu 1900-luvun alkupuolelle mennessä.

Historia

Kallelan asutuksen varhaisvaihe syntyi viimeistään 400-luvun lopulla Sirppujoen muinaislahden alueelle. Sirppujoki muodostui maankohoamisen seurauksena merenlahdesta 700-luvun lopulla ja vesijättömaat kuivuivat viljelykseen sopiviksi. Kallelan kylä mainittiin vuoden 1540 maakirjassa, jolloin kylässä oli 16 taloa. Taloista siirtyi 1751 kymmenen Männäisten ruukin omistajan hallintaan, joka halusi turvata hiilensaannin ruukin tarpeisiin. Isojako Kallelassa toimitettiin 1783.



Kaavatilanne

Maakuntakaavassa Kallelan kylän RKY-alue on osoitettu merkittävänä rakennetun ympäristön aluekokonaisuutena sra 4403.



Maakuntakaavaote

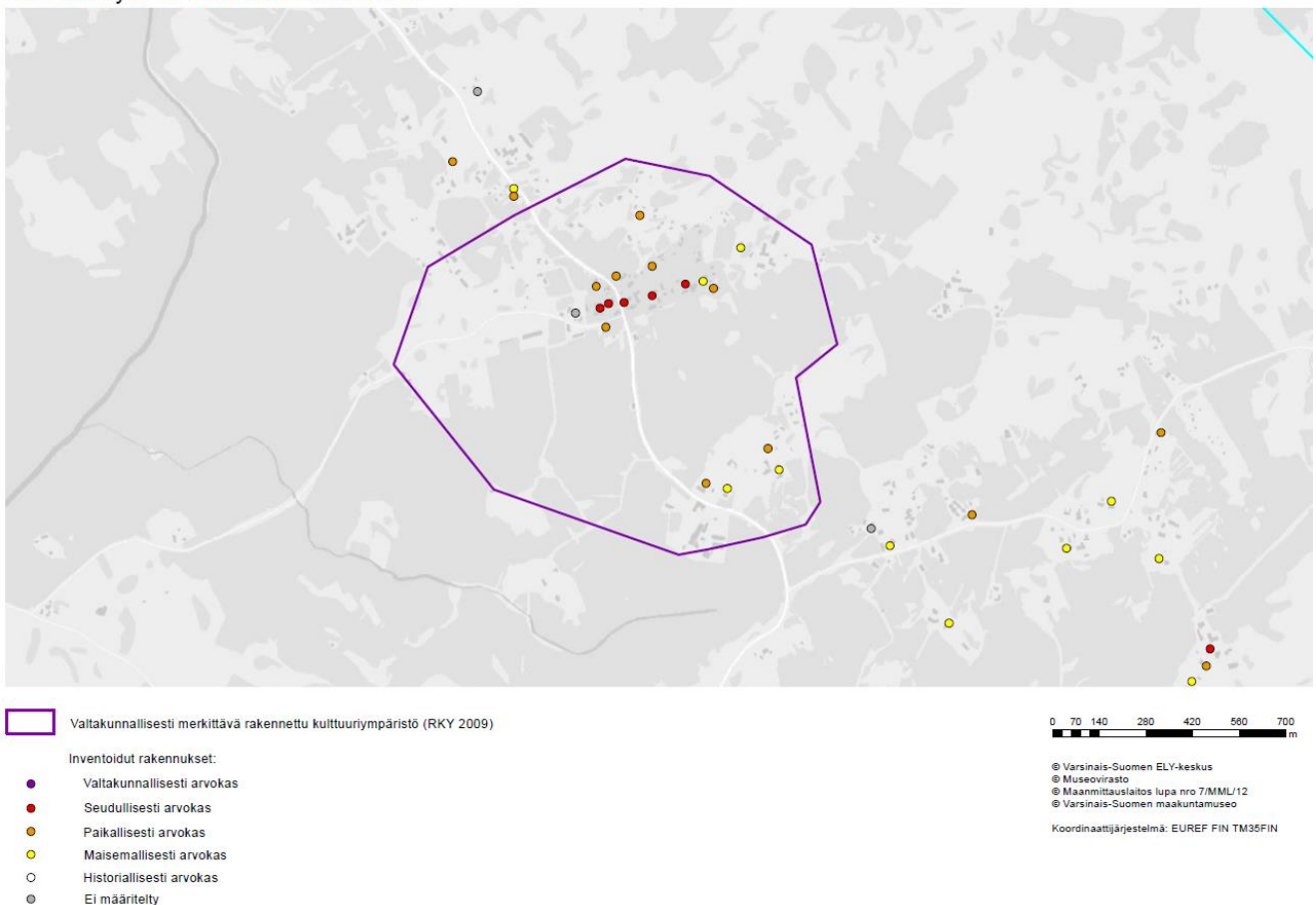
Alueella on vireillä Kalannin yleiskaavan laatiminen.

Alueella ei ole asemakaavaa.

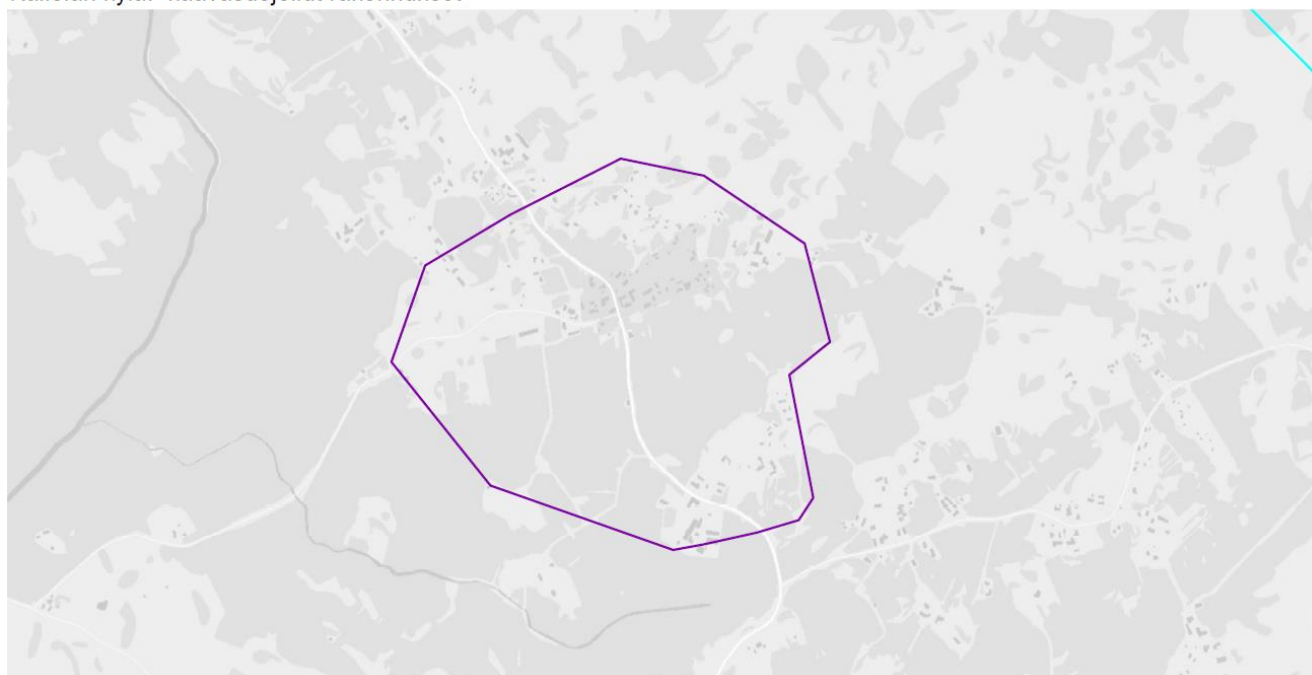
Suositukset

Kallelan kylä on ehdotettu sisältyväksi päivitettyyn inventointiin valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista, kun nykyistä Untamala-Kodjalan maisema-aluetta on ehdotettu laajennettavaksi Kallelan ja Varhelan kyliin saakka. RKY-alueen kuvauksessa erikseen mainitaan ainoastaan kylätontilta pois siirretty Hellän kantatalo. Maakuntamuseon rakennusinventointien yhteydessä Pauntalon, Sunilan, Vapolan, Lallan ja Vilon kantatallot on arvioitu seudullisesti arvokkaiksi. Suojelun välineenä rakennusperintölaki on raskas kun kyseessä on tavanomainen perinteinen kylämiljöö yksityisessä käytössä olevine rakennuksineen. Kohteiden suojelun tarve voidaan huomioida vireillä olevan yleiskaavatyön yhteydessä.

Kallelan kylä: Inventoidut rakennukset



Kallelan kylä: kaavasuojellut rakennukset



Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009)

■ Asemakaavassa suojeltu rakennus

■ Yleiskaavassa suojeltu rakennus

0 70 140 280 420 560 700 m

© Varsinais-Suomen ELY-keskus
© Museovirasto
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Uudenkaupungin kaupunki

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN

Lokalahden kirkko

Lokalahden 1700-luvun puukirkko kuuluu lounaissuomalaisiin pitkäkirkkoihin, joita on rakennettu 1600-luvulta vielä 1800-luvulle. Nykyisen asunsa se on saanut lääninarkkitehti G.Th. Chiewitzin suunnittelemana 1800-luvun puolivälissä.

Lokalahden kirkko on muodoltaan torniton pitkäkirkko, johon liittyy kolmisivuinen kuoriossa. Se on järjestyksessään seurakunnan kolmas kirkko ja se on valmistunut rakennusmestari Johan Höckertin johdolla. Satulakatto on korkea ja jyrkkälapainen. Sakaristo ja asehuone ulkonevat runkokuoneesta tätä matalampina ja kapeampina. Kirkkosalin tynnyriholvin yllä on säilynyt vanhempi lautaholvaus. Kirkkosalin kiinteä sisustus on lääninarkkitehti G.Th. Chiewitzin suunnittelemasta korjauksesta.

Erillinen, vanhakantainen kellotapuli lienee rakennettu 1600-luvulla. Se on kauttaaltaan paanutettu. Nykyiseen asuunsa se on uusittu 1700-luvun alkupuolella. Kirkkomaata ympäröivä kivimuuri periytyy vuoden 1833 kirkkomaan laajennuksesta. Hautausmaalla on Jussi Vikaisen Sankaripatsas sekä 1917-1918 kaatuneiden muistopatsas. Suomen sodan aikana 17.-18.9.1808 käydyssä Lokalahden taistelussa kaatuneiden sotilaiden hauta-alue on kirkkoa vastapäätä tien toisella puolella.

Historia

Lokalahti mainittiin Vehmaan kappelina jo 1490, ja vuosisadan lopulla seurakuntaan rakennettiin ensimmäinen kirkko. Omana seurakuntanaan Lokalahti toimi 1639-1690 ja uudelleen vuodesta 1930 lähtien.

Tapuli rakennettiin nykyistä kirkkoa edeltäneen, 1639 valmistuneen kirkon yhteyteen. Tapulia uusittiin 1655 ja nykyasunsa se sai 1728. Lokalahden nykyinen kirkko rakennettiin 1763 rakennusmestari Johan Höckertin suunnitelmin. Kirkon ulko- ja sisäasun yksityiskohtiin tehtiin muutoksia 1859-1862 korjauksessa, jonka suunnitteli lääninarkkitehti G.Th. Chiewitz.

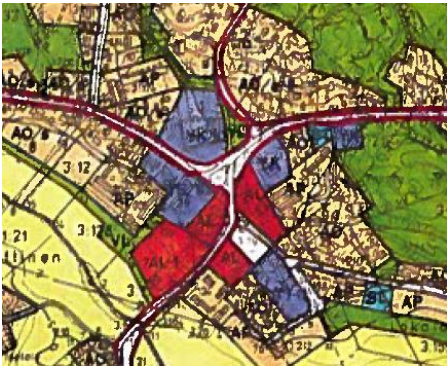
Kaavatilanne

Maakuntakaavassa Lokalahden kirkon RKY-alue on osoitettu merkittävänä rakennetun ympäristön aluekokonaisuutena sra 4409.



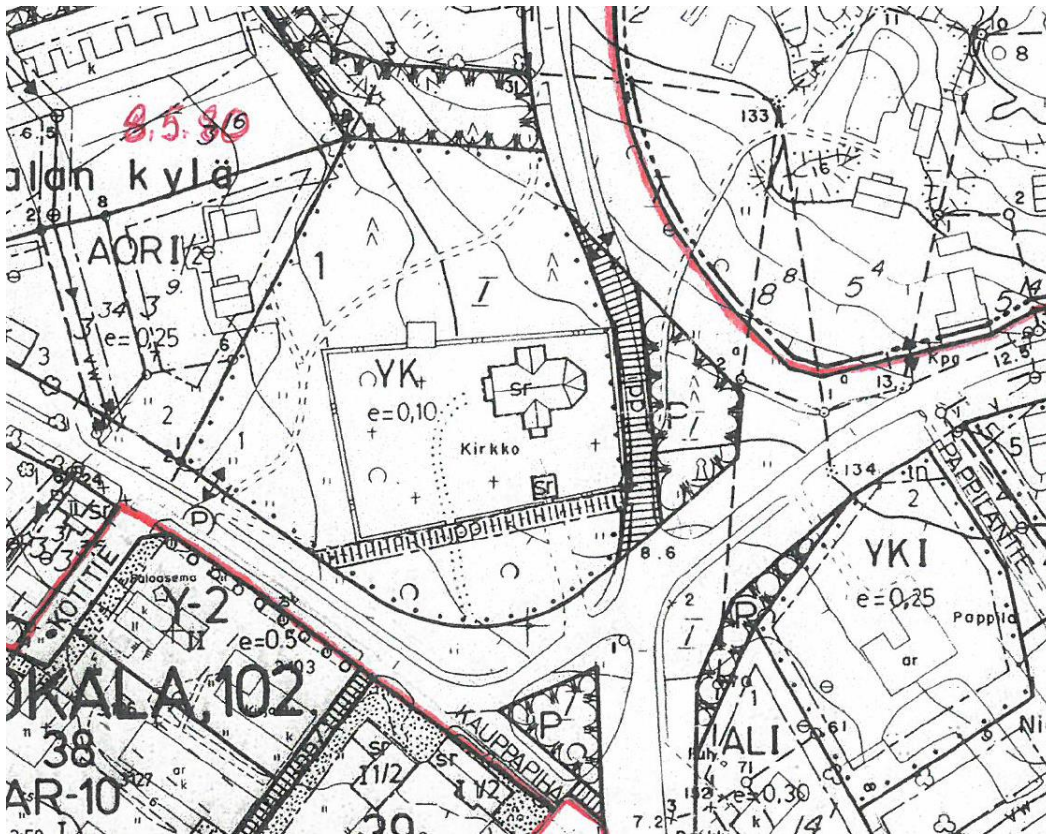
Maakuntakaavaote

15.3.1994 vahvistetussa yleiskaavassa kirkko sijaitsee Kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialueella, jossa ympäristö säilytetään (YK/s). Kirkko ja tapuli on myös osoitettu suojelukohteena. RKY-alueen itäreuna on lähivirkistysalueella (VL) sekä asuntoalueella, jolla ympäristö säilytetään (AP/s).



Osayleiskaavaote

Alueella on 8.5.1980 vahvistettu asemakaava, jossa kirkko ja tapuli on ositettu sr-merkinnällä. Kaavamääräyksen mukaan: *"Kulttuurihistoriallisesti tai miljöönn kannalta arvokas rakennus. Rakennusta ei saa purkaa eikä siinä saa suorittaa sellaisia korjaus- tai muutostöitä, jotka turmelevat sen taiteellista tai historiallista arvoa."* Kirkko ja tapuli sijaitsevat asemakaavassa kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialueella (YK). Asemakaavan muuttaminen on vireillä koko asemakaava-alueella.



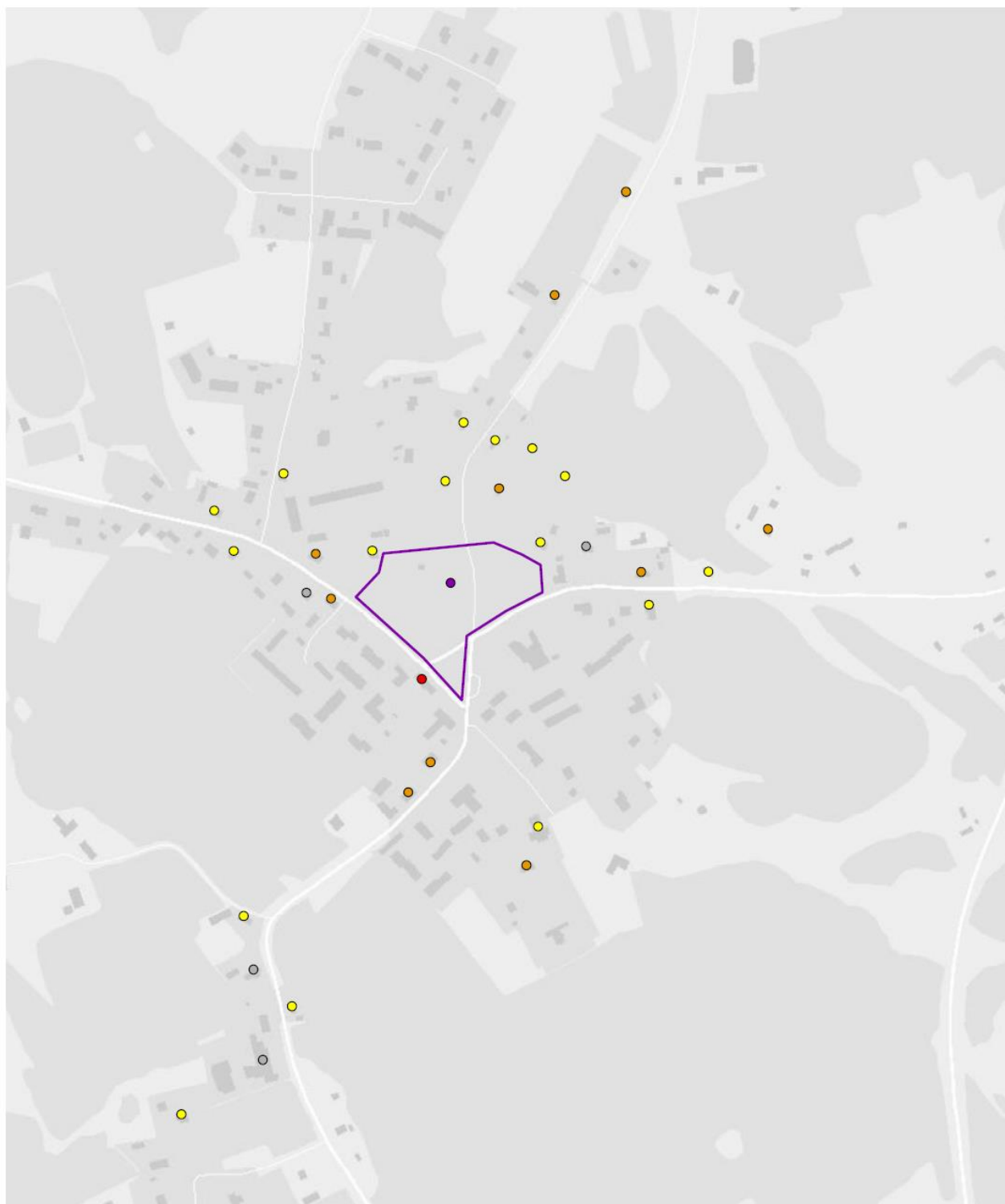
Asemakaavaote

Suositukset

Asemakaavassa on käsitelty suojelua. Kirkko on suojeltu kirkkolaille ja RKY 2009 -aluerajaus on suppea, joten aluetta ei ole tarpeen käsitellä hankkeen yhteydessä.

Lisätietona mainittakoon, että kirkon eteläpuolella kasvaa niittylaukkaneilikkaa. Esiintymän rajauspäättöksellä (diaari n:o LOS-2004-L-658, 22.12.2004) rajatun niittylaukkaneilikkan esiintymispaikan hävittäminen tai heikentäminen on luonnonsuojelulain 47 §:n 2 momentin nojalla kielletty.

Lokalahden kirkko: Inventoidut rakennukset



Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009)

Inventoidut rakennukset:

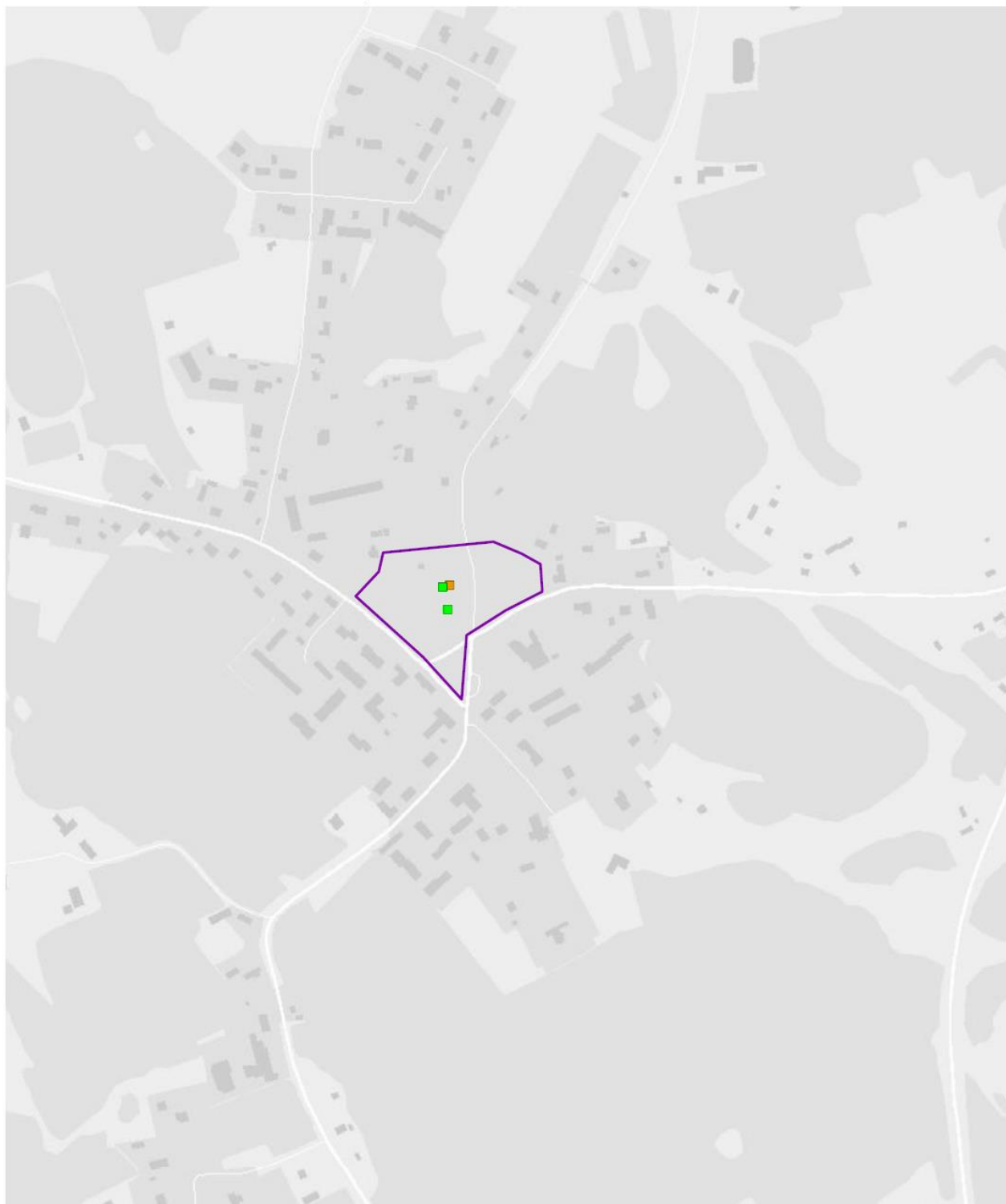
- Valtakunnallisesti arvokas
- Seudullisesti arvokas
- Paikallisesti arvokas
- Maisemallisesti arvokas
- Historiallisesti arvokas
- Ei määritelty

0 25 50 100 150 200 250
m

© Varsinais-Suomen ELY-keskus
© Museovirasto
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Varsinais-Suomen maakuntamuseo

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN

Lokalahden kirkko: kaavasuojellut rakennukset



 Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009)

 Asemakaavassa suojeltu rakennus

 Yleiskaavassa suojeltu rakennus

0 25 50 100 150 200 250
m

© Varsinais-Suomen ELY-keskus
© Museovirasto
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Uudenkaupungin kaupunki

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN

Lyökin tunnusmajakka ja luotsiasema

Lyökin 1757 valmistunut pooki on Suomen vanhin tunnusmajakka ja mahdollisesti vanhin yhä olemassa oleva merimerkki. Lyökin pooki edustaa valikoimassa ajanjaksoa ennen kuin valtio otti merenkulun turvallisuudesta huolehtimisen hoitoonsa. Lyökin valkoiseksi maalattu 1890-luvulla rakennettu luotsivartiotupa, jossa on tähystystorni, sijaitsee alkuperäisellä avoimella näköalapaikallaan neljä merimailia eteläkaakkoon tunnusmajakasta.

Lyökki on noin 400 metriä pitkä ja 200 metriä leveä, matalaa katajapensaikkaa kasvava kalliosaari. Lyökin itäpuolitse johtaa ikivanha Turun - Pohjanmaan saaristoreitti. Matalan kallion keskivaiheilla on kivistä rakennettu 16,5 metriä korkea tylpän kartion muotoinen tunnusmajakka vuodelta 1757. Se on Orrengrundin ohella ainoa eteläisen Suomen tunnusmajakka, jota ei hävitetty Suomen sodassa 1808-1809. Se on myös yksi harvoista merimerkeistä, joka on säästynyt merimerkkien järjestelmälliseltä tuhoamiselta myöhemmissäkin sodissa. Rakennuksen seinät on muurattu luonnonkivistä ja saarelta louhituista graniitista. Tornin kupera yläosa on rakennettu tiilistä. Pookin ulkopinnalla on neljästä suorakaiteesta muodostuva punavalkoinen vinoruudukko. Pooki, joka on saaren ainoa rakennus, on Ulkosaaristoyhdistys ry:n omistuksessa.

Lyökin luotsiasema vuodelta 1893 sijaitsee Uudenkaupungin saaristossa Ylötynkari-nimisen saaren Lienuksenniemessä noin neljä merimailia eteläkaakkoon Lyökin tunnusmajakasta. Valkoiseksi maalattu vartiotupa on yksikerroksinen puurakennus, jossa on suhteellisen korkea tähystystorni ja päätykuisti. Luotsivartiotupa on alkuperäisellä näköalapaikallaan avoimessa maastossa.

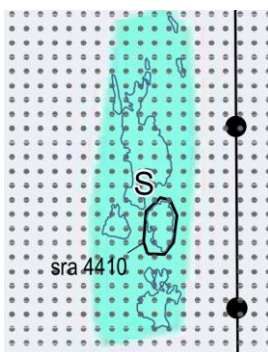
Historia

Uudenkaupungin Lyökinsalmen luotsipaikassa mainittiin jo 1734 kuusi luotsia ja luotsirenkiä. Aloitteen pookin rakentamiseksi teki turkulainen valtiopäivämies Kristian Trapp 1746. Rakennuksen urakoi turkulainen laivanrakennusmestari Robert Fithie, joka edellisenä vuonna oli urakoinut Suomen ensimmäisen valomajakan Utön saarelle. Lyökin pooki valmistui kesällä 1757. Ensimmäisen maailmansodan ja kansalaissodan aikana pooki joutui murtojen ja ilkvallan kohteeksi ja se korjattiin 1935.

Uusi luotsiasema rakennettiin 1858 Kuusiston saaren Lienuksenniemelle, mistä luotsattiin laivoja Uuteenkaupunkiin, Lypyrtyiin, Isoonkariin, Pirskeriin ja Lyökin tunnusmajakan ohi merelle. Vanha vartiotupa siirrettiin 1890-luvun alussa Putsaareen ja tilalle tehtiin nykyisinkin olemassa oleva rakennus. 1960-luvulla Lyökin luotsiasemalla oli merkitystä enää talviliikenteen apuna. Ennen luotsipaikan lopettamista päivystys hoidettiin satunnaisesti myös Lyökinsalmeen ajetusta luotsikutterista käsin. Vanha luotsiasemarakennus siirtyi virkamiesyhdistyksen hallintaan 1980-luvulla. Nykyisin luotsiasema on yksityisomistuksessa.

Kaavatilanne

Maakuntakaavassa Lyökin tunnusmajakan ja luotsiaseman RKY-alue on osoitettu merkittävänä rakennetun ympäristön aluekokonaisuuksina sra 4410 ja sra 4411.



Maakuntakaavaote



Yleiskaavaotteet, pooki (vas) ja luotsiasema

Pooki sijaitsee Pookinmaan saarella, joka on 25.8.1994 vahvistetussa yleiskaavassa osoitettu luonnonsuojelualueeksi (SL). Ylötykskarissa sijaitseva Lyökin luotsiasema on yleiskaavassa LV-alueella, eikä sitä ole suojeltu yleiskaavassa.

Alueella ei ole asemakaavaa. Luotsiaseman vieressä on ranta-asemakaavoitettua aluetta.

Suosituksat

Lyökin pooki on myös Haagin yleissopimuksen*) mukaisessa kansallisesti merkittävän kulttuuriomaisuuden luettelossa, jota ei ole vielä vahvistettu. Pooki sijaitsee yleiskaavan luonnonsuojelualueella (SL).

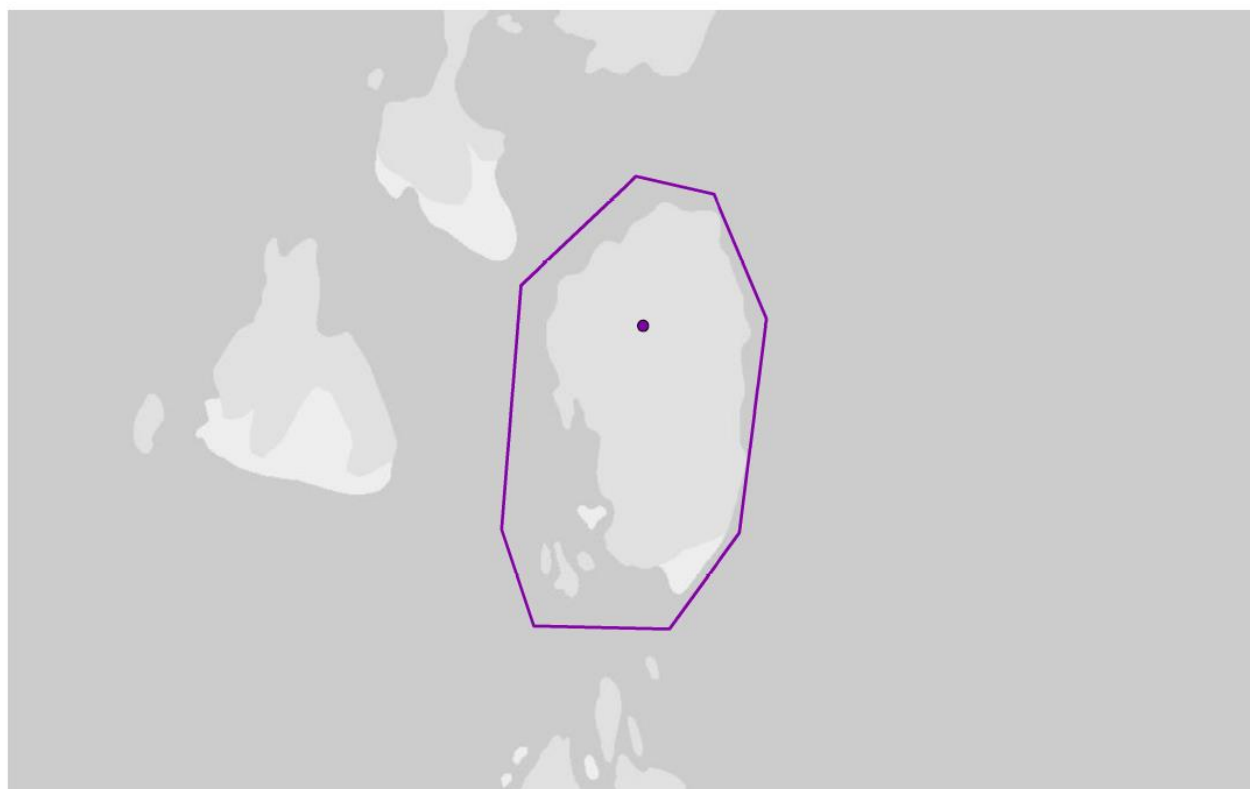
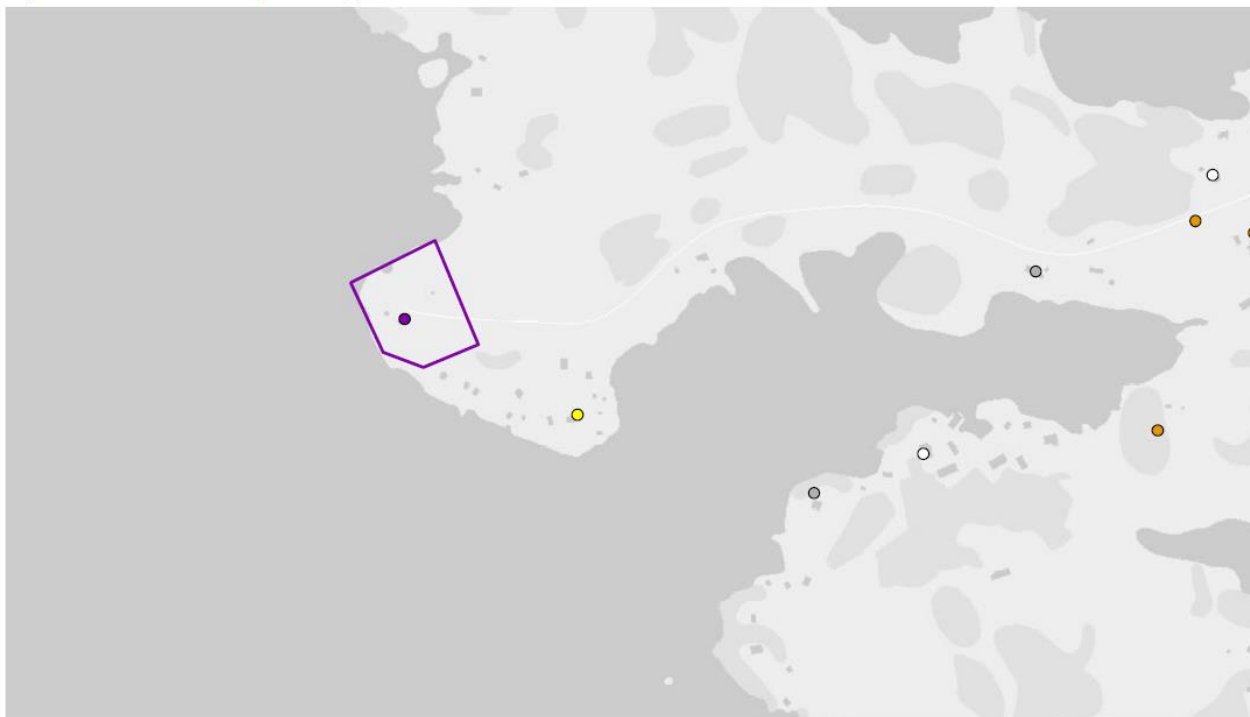
Tunnusmajakan omistaa Ulkosaariyhdistys ry. Saaren, joka on yhteinen maa-alue, omistaa osakaskunta, johon kuuluu kahdeksan kiinteistöä. Majakan korjausta on avustanut Museovirasto. Koska alueella ei ole asemakaavaa, Lyökin pooki on otettu vireille rakennussuojeluasiassa.

Lyökin luotsiasema on yleiskaavan LV-alueella, ilman suojelumerkintää. Pooki ja luotsiasema sijaitsevat neljän merimailin päässä toisistaan. Yksityisessä omistuksessa oleva luotsiasema on otettu vireille, sillä alueella ei ole asemakaavaa. Lisäksi hankkeen yhteydessä on tarkoitus nostaa esiin toistuvista rakennustyypeistä, kuten luotsivartiotuvista, mallikohteita. Mallikohteiden suojelumääräyksiä voidaan jatkossa soveltaa kohdekohtaisesti muihin vastaaviin kohteisiin, joissa on paljon toistuvuutta.

*) Haagin vuoden 1954 yleissopimus on Unescon alainen humanitaarinen yleissopimus, jonka tavoitteena on kulttuuriomaisuuden suojelu aseellisen selkkauksen sattuessa. Sopimus syntyi toisen maailmansodan jälkeen tilanteessa, jossa merkittävä osa eurooppalaista kulttuuriperintöä oli tuhoutunut suorien ja epäsuorien hyökkäysten sekä ryöstelyn seurauksena. Sopimuksen lähtökohtana on ajatus, että yksittäisten kansakuntien kulttuuriomaisuuden tuhoutuminen ei ole pelkästään kansallinen menetys, vaan koskee koko ihmiskunnan kulttuuria. Suomi ratifioi yleissopimuksen ja siihen liittyvän pöytäkirjan vuonna 1994.

Haag-luettelo on Museoviraston asiantuntijanäkemyks kansallisesti merkittävästä kulttuuriomaisuudesta. Luettelo on laadittu etupäässä puolustusvoimien ja pelastusviranomaisen kriisin aikaista toimintaa varten. Ohra-hankkeessa on tutkittu vain luetteloon sisältyvä rakennettu kulttuuriomaisuus, eikä luetteloa ole vielä raporttia laadittaessa vahvistettu. Haag-kohdeluettelo on opetus- ja kulttuuriministeriön käsittelyssä ja siitä on tarkoitus järjestää kiinteistöjen (rakennukset ja muinaismuistot) sekä kokoelmien omistajille tiedotus- ja kuulemistilaisuudet.

Lyökin tunnusmajakka ja luotsiasema: Inventoidut rakennukset



Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009)

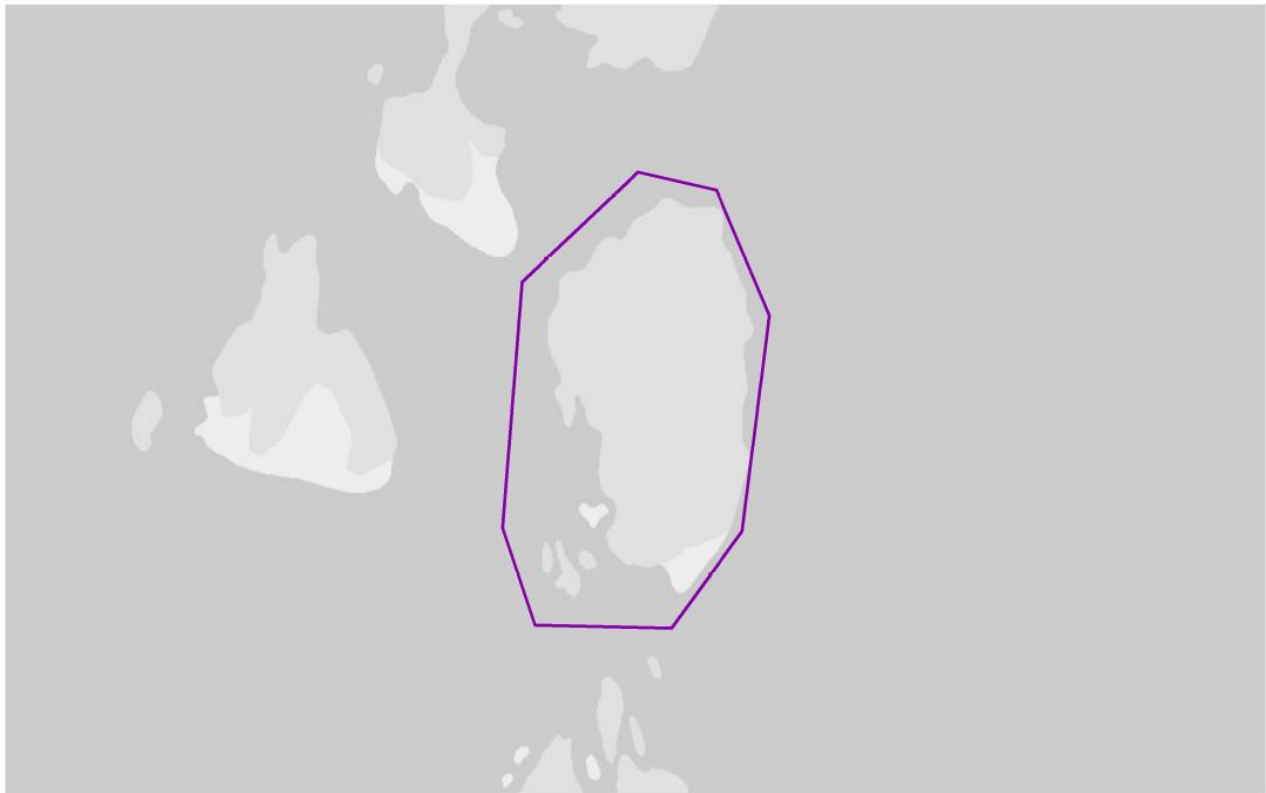
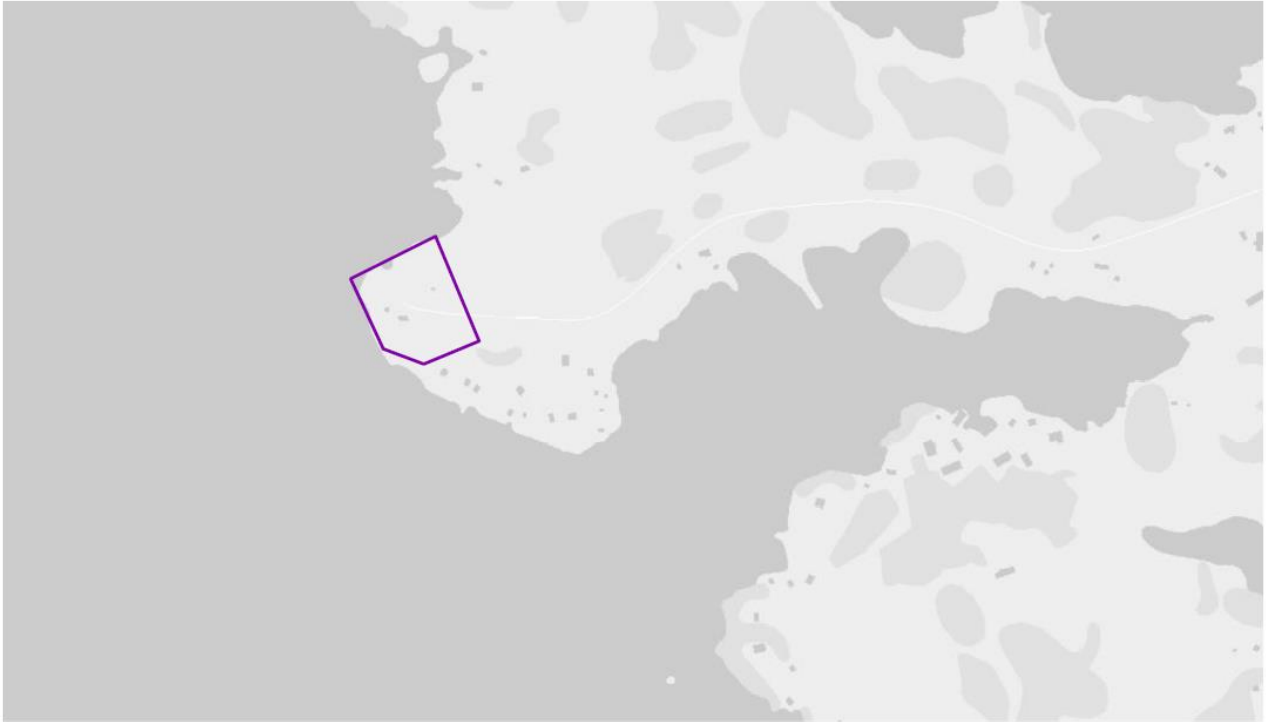
- Inventoidut rakennukset:
- Valtakunnallisesti arvokas
 - Seudullisesti arvokas
 - Paikallisesti arvokas
 - Maisemallisesti arvokas
 - Historiallisesti arvokas
 - Ei määritetty

0 35 70 140 210 280 350 m

© Varsinais-Suomen ELY-keskus
© Museovirasto
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Uudenkaupungin kaupunki

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN

Lyökin tunnusmajakka ja luotsiasema: kaavasuojellut rakennukset



 Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009)

 Asemakaavassa suojeltu rakennus

 Yleiskaavassa suojeltu rakennus

0 35 70 140 210 280 350
m

© Varsinais-Suomen ELY-keskus
© Museovirasto
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Uudenkaupungin kaupunki

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN

Männäisten ruukinalue

Männäisten yhtenäinen ja tiivis ruukinalue kuvastaa Ruotsin vallan aikaista raudanjalostuksen historiaa 1700- ja 1800-luvun vaihteessa. Männäisissä on säilynyt raudantuotantoon liittyviä, harvinaisia tuotanto rakennuksia kuten poikkeuksellisen suurikokoinen hiilihuone sekä harmaakivestä rakennettu kalkkivarasto. Ruukki on säilyttänyt yleisilmeen, joka sillä oli raudanjalostuksen päättyessä 1800-luvun alussa.

Sirppujoen varrella oleva Männäisten ruukki on viljelysten ympäröimä. Teollisuushistoriallisesti mielenkiintoisin rakennus, jolle ei ole vastinetta millään muulla ruukinalueella Suomessa on kookas harjakattoinen ja valkoiseksi kalkittu slagitiilistä rakennettu entinen hiilihuone vuodelta 1805. Sen mittasuhteet -48m pitkä, 18m leveä ja 15m korkea - ylittää vain ruotsalaisen Högforsin ruukin hiilihuone. Hiilihuoneen eteläpuolella on harmaakivestä muurattu entinen kalkkivarasto, sekin hiilihuoneen tavoin rakennustyyppinsä ainoita säilyneitä edustajia.

Männäisten kosken keskellä olevassa saaressa on rapattu tiilinen myllyrakennus vuodelta 1796 ja viinanpolttimo vuodelta 1788. Niiden välinen kivisilta on 1780-luvulta, samoin padon kiviosat. Masuunin paikalla joen itärannalla on nykyään sauna ja puutarha. Ruukin hirsinen kaksikerroksinen päärakennus on vuodelta 1769 ja nykyasunsa se on saanut 1905. Keskeisistä rakennuksista vain masuuni ja osa työväenasunnoista ovat hävinneet, muut rakennukset on sopeutettu maatalouden tarpeisiin. Selkeää ruukinkatua ei ole.

Ruukilta johtaa Kalannin keskiaikaiselle kirkolle suora, Samuel af Ugglasin 1780-luvulla rakennuttamaksi mainittu Kirkkotie, joka on masuunikuonalla perustettu. Joen yläjuoksun patojärjestelyistä on säilynyt näyttäviä raunioita Laitilassa ("Ugglas-fästi") ja Tuorlahden lastauspaikalla jokisuussa.

Historia

Männäisten ruukin historia alkoi, kun kauppias ja ruukinpatruuna Samuel Hjerpe sai tilapäisen privilegion kosken rannalle perustettavaan masuuniin 1741. Hjerpe myi ruukin ruotsalaiselle poliitikolle ja liikemiehelle Anders Backmanssonille (aateloituna Nordencrantz), jonka kaudella masuunin rakentaminen aloitettiin. Varsinaisesti ruukin toiminta alkoi 1749, jolloin Nordencrantz myös sai lopullisen luvan masuuniin. Nordencrantz sai 1751 hallitukselta luvan ostaa kaikki Männäisten ruukin ympäristössä vapaina olevat kruununtilat, joita oli Kalannin puolella 48 ja Laitilassa 41. Ruukin alueelle rakennettiin Haudon vesisaha. Ruukki omisti 1790 jälkeen noin viidenneksen Kalannin pitäjän tiloista.

Ruukki toimi ruotsalaisen malmin varassa. Ruukin kukoistuskausi alkoi, kun sen omistajaksi tuli 1785 ruotsalainen maaherra Samuel af Ugglas, joka omisti Tukholman läänissä Johannisforsin ja Forsmarkin ruukit. Männäisten masuuni, rakennukset ja pato uusittiin 1780-luvun lopulla ja Laitilan puolelle rakennettiin Ugglas-fästin nimellä tunnettu patolaitos 1787-1788. Haudon koskeen rakennettiin 1790 kankivasarapaja ja kirkon ja ruukin välille suora rautakuonalla pinnoitettu puistotie. Ruukin työväenasunnot sijaitsivat pääasiassa ruukinalueen itäpuolella. Ruukilla oli oma lastauspaikka Sirppujoen suulla. Jokea oli kuljetuksia varten perattu ja liikenteen helpottamiseksi mainitaan rakennetun viisi "patoa".

Haminan rauhan ja Suomen Venäjään liittämisen jälkeen Männäisten toiminta päättyi ja ruukin viimeinen omistaja, ratsumestari Pehr G. af Ugglas, myi ruukin 1815. Tämän jälkeen siitä kehittyi merkittävä maatila, jonka mylly ja saha hyödynsivät edelleen kosken vesivoimaa. Ruukin vanhoja rakennuksia on 1990-luvulla korjattu.



Ote asemakaavayhdistelmästä.

Suosituksat

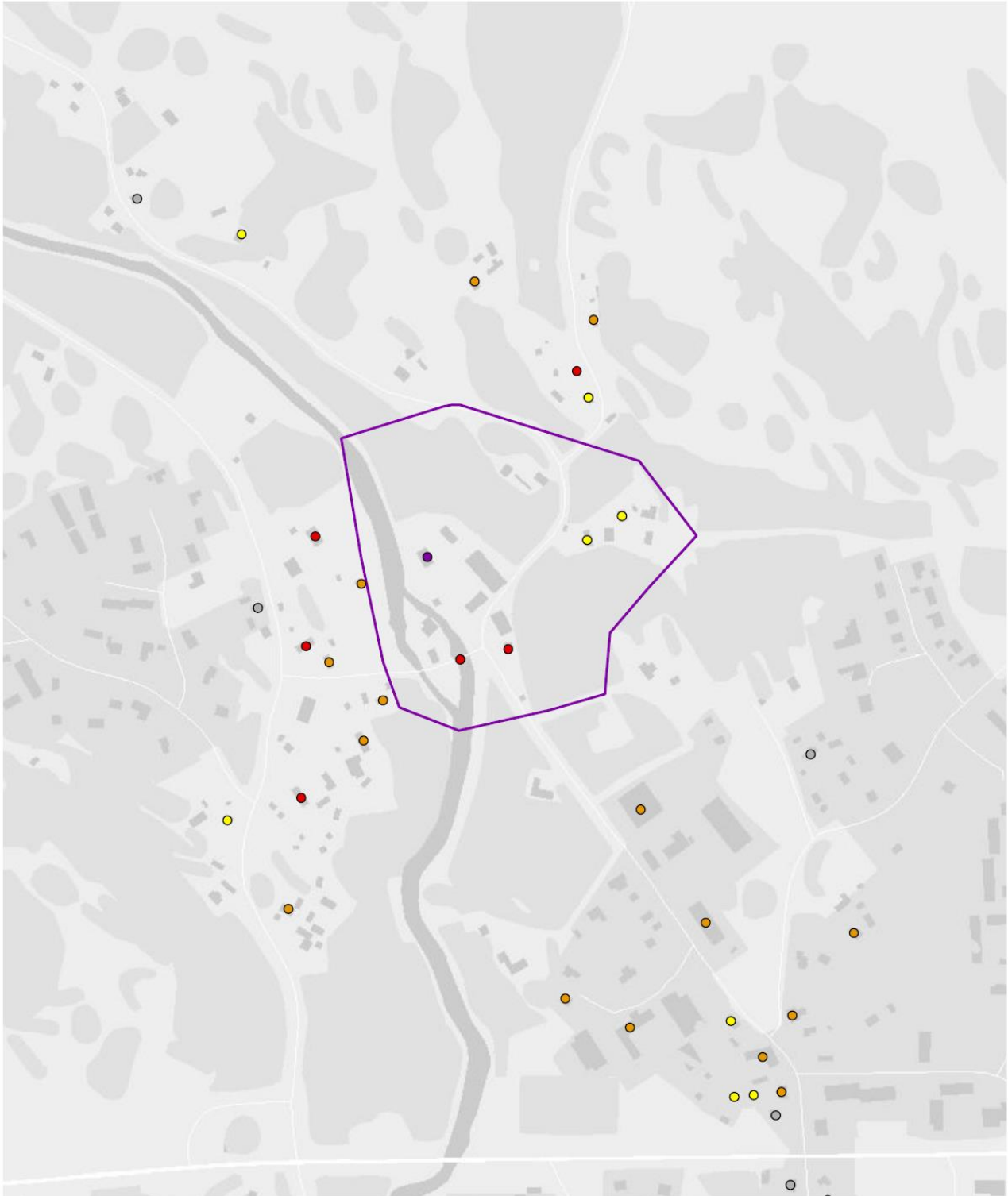
Ruukin alueella tehtiin hankkeen yhteydessä kohdekäynti yhdessä maakuntamuseon edustajan kanssa. Ruukki on yksityisomistuksessa. Päärakennuksen ulkoasu on 1900-luvun alusta, ikkunoita on uusittu sen jälkeenkin ja rakennus on uudistettu sisältä. Ulkorakennusten ulkoasu on säilynyt hyvin. Uudet maatilan talousrakennukset on sovitettu kokonaisuuteen esimerkillisen hyvin.

Ruukki sijaitsee aivan asemakaavoitetun alueen rajalla ja alueen asemakaavoittaminen on tarpeen. Suojelu on tulevaisuudessa mahdollista ratkaista asemakaavoituksella, jonka yhteydessä tulee ottaa huomioon laaditut rakennusinventoinnit. Osalla aluetta oleva vuoden 1986 asemakaava on vanhentunut; ruukin eteläpuolelle osoitetut avoimeen peltomaisemaan sopimattomat rivitalojen korttelialueet eivät ole toteutuneet. Asemakaava on tarpeen päivittää. Jos asemakaavaa ei laadita, on kohteen valtakunnallisen arvon vuoksi mahdollista harkita myös rakennusperintölain käyttöä suojelun välineenä.



Männäisten ruukin mylly.

Männäisten ruukinalue: Inventoidut rakennukset



 Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009)

Inventoidut rakennukset:

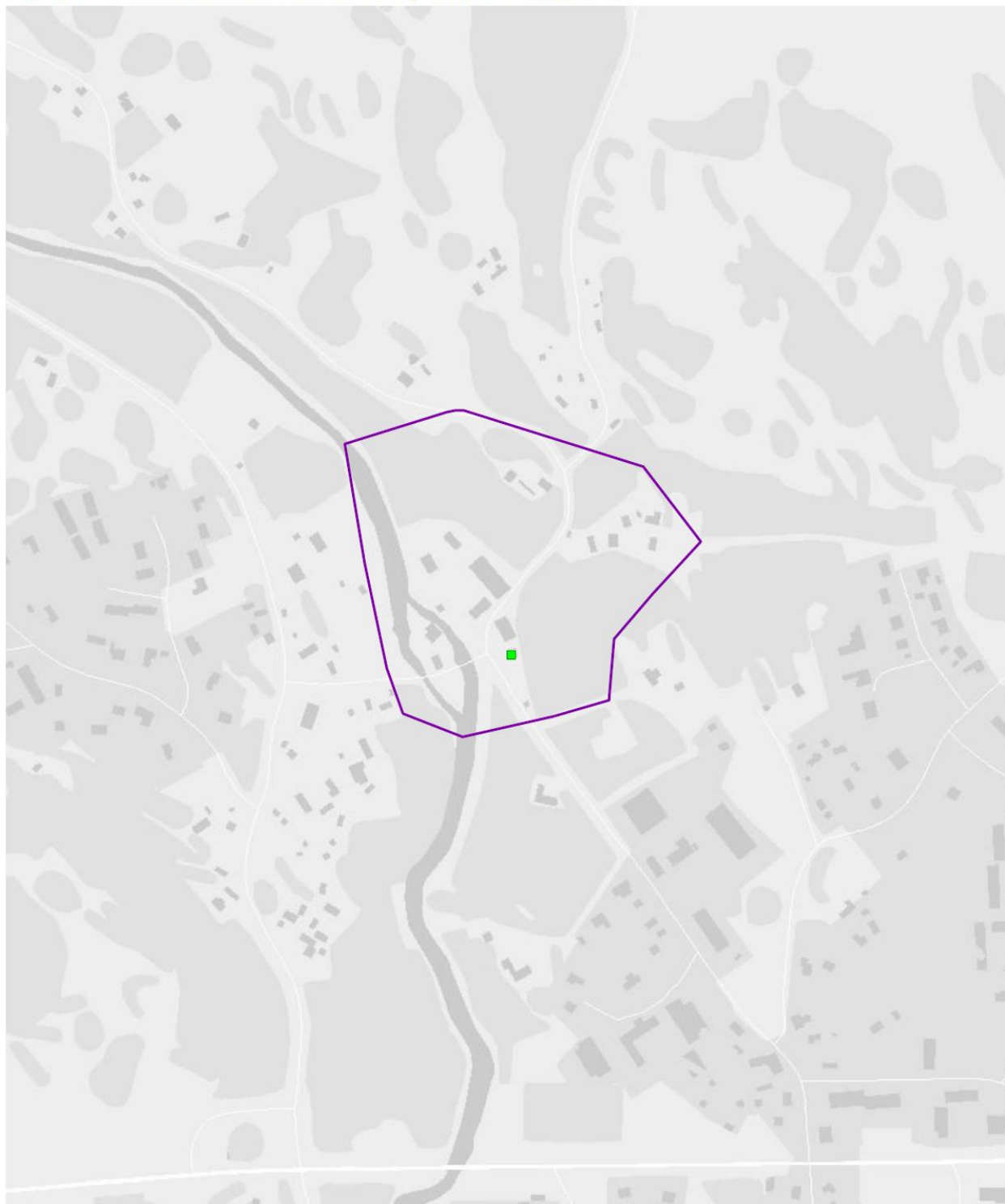
-  Valtakunnallisesti arvokas
-  Seudullisesti arvokas
-  Paikallisesti arvokas
-  Maisemallisesti arvokas
-  Historiallisesti arvokas
-  Ei määritelty

0 25 50 100 150 200 250
m

© Varsinais-Suomen ELY-keskus
© Museovirasto
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Varsinais-Suomen maakuntamuseo

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN

Männäisten ruukinalue: kaavasuojeellut rakennukset



 Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009)

 Asemakaavassa suojeltu rakennus

 Yleiskaavassa suojeltu rakennus

0 25 50 100 150 200 250
m

© Varsinais-Suomen ELY-keskus
© Museovirasto
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Uudenkaupungin kaupunki

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN

Pyhämaan kirkot ja kyläasutus

Pyhämaan Luodon vanha kirkko on harvoja 1600-luvulta säilyneitä puukirkkojamme ja sen sisätilan maalaukset ovat merkittävimpiä Suomen 1600-luvun kirkkotaiteessa. Pyhämaan kirkkomaalla vierekkäin sijaitsevat 1600-luvun puukirkko ja 1800-luvun alun kivikirkko muodostavat historiallista kehitystä kuvastavan parin. Varsinais-Suomen pohjoisosassa Pyhämaan kirkonkylä, Ketteli ja Pitkäluodon kylä edustavat Satakunnan rannikkoseudun karuun kalliomaastoon asettunutta pienipiirteistä, perinteisesti merenkulusta ja kalastuksesta elantonsa saanutta saaristolaisasutusta.

Pyhämaan kirkonkylä sijoittuu Mannerveden rantaan suojaisan lahden pohjukkaan. Satamassa on ranta-aittoja ja satamasta nousee polku mäellä sijaitseville kirkkoille. Pyhämaan Luodon vanha kirkko on suorakaiteen muotoinen itäpäästään kolmitaitteinen pitkäkirkko. Pohjoispuolella sijainnut sakaristo ja eteläseinustan eteishuone on purettu. Vesikaton länsipäässä on pieni kattoratsastaja. Sulkanurkalle salvottuja hirsiseiniä peittää 1960-luvulla tehty tasaleveä pystyautoitus. Kirkkosalissa on laakea tynnyriholvi. Kuori on erotettu kuorikaiteella, jonka ala- ja yläosa on salvottu hirsissä, välissä on kapeista balustereista koostuva läpinäkyvä osa. Saarnastuoli on 1640-luvulta ja penkit 1700-luvulta, niiden värit on uudempi. Kirkon maalauskoristelu on vuodelta 1667 ja sen tekijänä pidetään Christoffer Willbrandia. Liimamaalilla tehdyt kuvakudosmaiset maalaukset peittävät kirkkosalin hirsiseinät, holvin sekä kuorikaiteen yläosan. Seinissä niiden aiheena on raamatunhistorialliset tapahtumat, holvissa on kukkaseppeleiden ympäröimät paksukäsivartiset tanakat enkelit. Kukkaköynnökset ja hedelmäryhmät täyttävät välipinnat.

Pyhämaan kivikirkko on suorakaiteen muotoinen länsitornillinen pitkäkirkko. Tornin yläosan galvanoidulla pellillä päällystetty kokonaisuuden kannalta ylimitoitettun massiivinen yläosa on peräisin 1900-luvun alun uudistuksesta. Sakaristo on kirkon itäpäässä ja sen avoin yläosa on lehterinä. Kirkkosalin nykyasu penkistöineen on arkkitehti A.W. Ranckenin johdolla 1934 tehdystä korjauksesta.

Kirkonkylän asutus on säilyttänyt perinteisen rakenteensa ja suuri osa rakennuskannasta on 1800-luvulta ja 1900-luvun alkupuolelta. Kirkkojen pohjoispuolella vanhan kylätien vartta on reunustettu kiviaidalla. Kylän 1891 rakennettu koulu sijaitsee kirkkojen pohjoispuolella. Myllykalliolla kirkkojen eteläpuolella on kotiseutuyhdistyksen ylläpitämä mamsellimylly.

Ketteli ja Pitkäluoto kirkonkylän pohjoispuolella edustavat maanviljelyn ohella merenkäynnistä ja kalastuksesta elantonsa saanutta saaristoasutusta. Pellot ovat pieniä ja niiden keskellä on kallioita. Maantien varteen sijoittuneista Kettelin kantataloista Kämäri on rakennettu vuoden 1915 palon jälkeen uudelleen ja Eerolan, joka on ollut Pyhämaan pappilana vuodesta 1691, päärakennus on vuodelta 1929. Ali-Uusikartanon paritupainen päärakennus on 1870-luvulta. Mikola on sijoittunut muita idemmäksi. Harmaa on siirtynyt kylätontilta isojaon jälkeen matkan päähän pohjoisemmaksi. Se on kantataloista ainoa, jossa voi vielä havaita jälkiä rakennusten sijoittumisesta umpipihaksi. Länsirannalla Pyhäsalmissa on kalastussatama venevajoineen ja laitureineen ja rannassa on vanhoja kalamajoja. Pitkäluodon kylä sijaitsee Luodon pohjoisosassa.

Historia

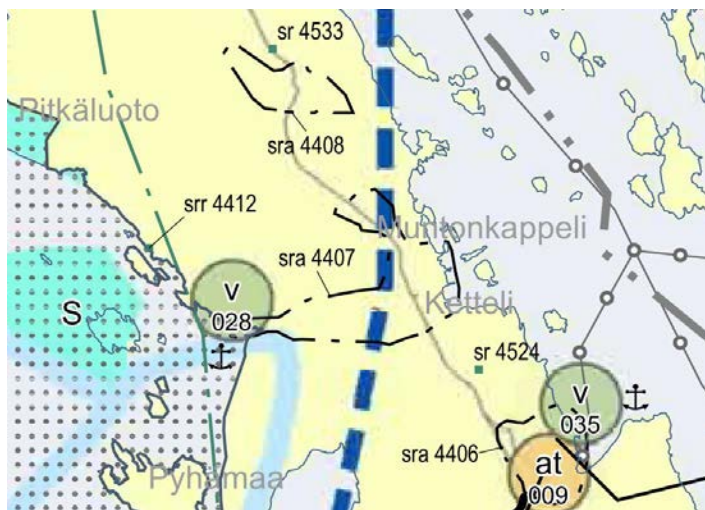
Luodon Pyhämaassa oli 1560-luvulla yksitoista taloa ja viereisissä Kettelissä ja Pitkäluodossa kymmenen ja kolme. Seudun painopiste oli pitkään Luodolla mantereeseen sijaan ja Pyhämaan saaristo ja –rannikkoseurakunta erotettiin Luoto-nimisenä Laitilasta 1639. Pyhämaan Luodon vanhassa kirkossa tehdyn dendrokronologisen tutkimuksen perusteella runkokuusi rakennettiin 1640-luvun alussa ja kuoriosan 1650-luvun alussa.

Vanha kirkko jäi pois jumalanpalveluskäytöstä 1804 Tukholman Yli-intendentin viraston piirtämän kivikirkon valmistuttua. Sen sisustuksesta siirrettiin saarnastuoli ja penkit uuteen kirkkoon. Tällöin ehkä myös kellotapuli purettiin. Huonokuntoista vanhaa kirkkoa käytettiin hautauksiin vuoteen 1831 asti. Ulkoseinät

laudoitettiin uudelleen 1890-luvulla, jolloin sakaristo ja asehuone purettiin. Kirkko kunnostettiin 1930-luvun alussa, jolloin sen maalaukset restauroitiin sekä penkit ja saarnastuoli palautettiin uudesta kirkosta. Vuosina 1965-1966 tehdyssä korjauksessa pärekaton päälle tehtiin paanukatto, ulkoseinät tuettiin ja laudoitettiin uudelleen. Seurakunta siirrettiin 1782 Rohdaisten (nyk. Pyhäraanta) alaiseksi kappeliksi. Se itsenäistyi uudelleen 1908 ja liitettiin 1974 Uuteenkaupunkiin.

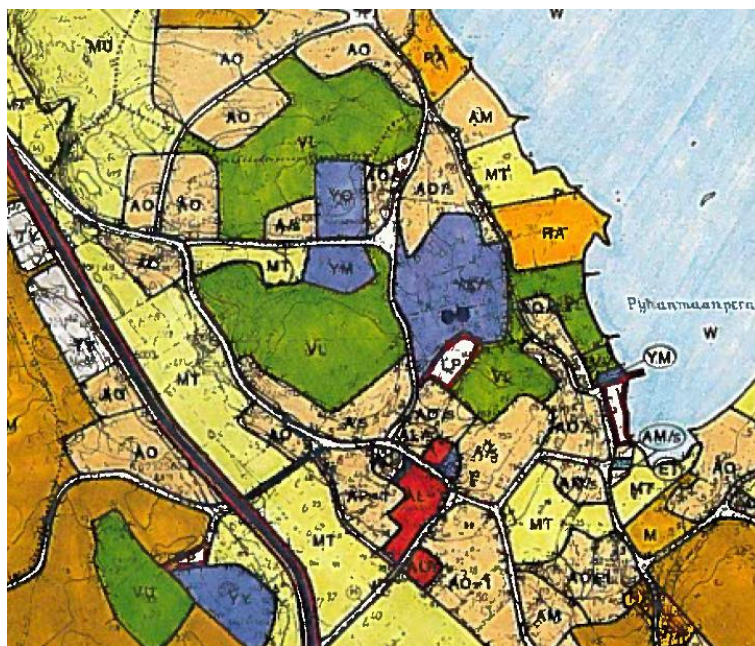
Kaavatilanne

Maakuntakaavassa Pyhämaan RKY-alueet on osoitettu merkittävänä rakennetun ympäristön aluekokonaisuuksina sra 4406 - sra 4408.

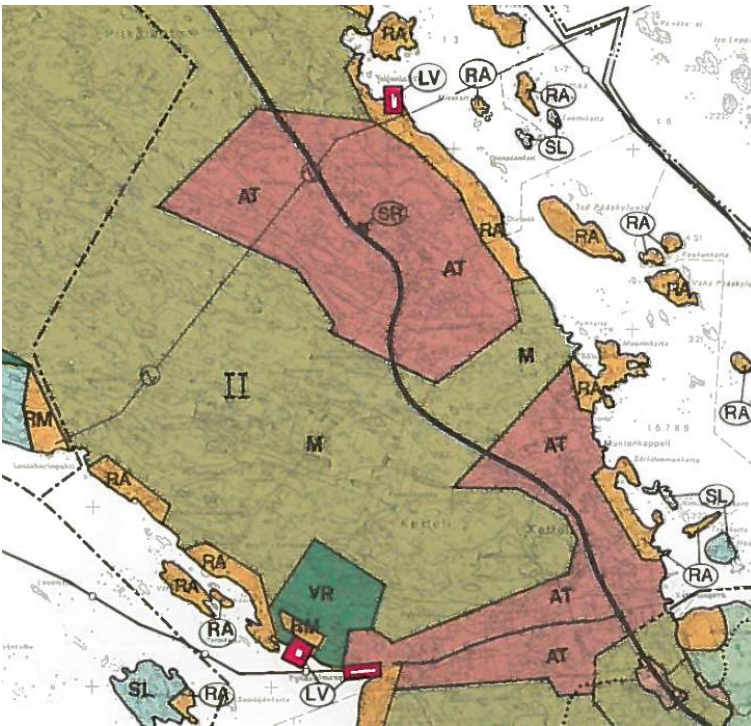


Maakuntakaavaote

15.3.1994 vahvistetussa yleiskaavassa Pyhämaan kirkot sijaitsevat Kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialueella, jossa ympäristö säilytetään (YK/s). Laihosen torppa ja ranta-aitat sijaitsevat Museorakennusten korttelialueella (YM). Pitkäluodon ja Kettelin kylät on osoitettu kyläalueena (AT). Pitkäluodon Kiviojan talo ja Pyhämaan kirkot on osoitettu suojelukohteina. Alueella on vireillä Pyhämaan Kettelin kylän kyläyleiskaavan laatiminen.



Yleiskaavaote Pyhämaan kirkonkylästä



Yleiskaavaote Pitkäludosta ja Kettelistä

Alueilla ei ole asemakaavaa.

Suosituksset

Alueella tehtiin hankkeen yhteydessä kohdekäynti yhdessä maakuntamuseon edustajan kanssa. Pyhämaan, Kettelin ja Pitkäludon kylissä tehtiin yleiskatsaus, Pyhämaan Laihosen torpassa ja rantahuoneissa käytiin myös sisällä. Kotiseutumuseo Laihosen torpan omistaa Uudenkaupungin kaupunki ja sitä ylläpitää kotiseutuyhdistys. Museokäytössä olevat ranta-aitat omistaa kotiseutuyhdistys. Laihosen mäkituvan 1800-luvulla rakennetut rakennukset ovat hyvin säilyneet ulkoasultaan ja myös sisätiloiltaan. Päärakennus on sisätiloiltaan 1900-luvun alkupuolen asussa. Kohde on arvotettu maakuntamuseon rakennusinventointien yhteydessä seudullisesti arvokkaaksi ja ranta-aitat paikallisesti arvokkaaksi. Yksittäisistä kohteista mamsellimylly ja ranta-aittojen lounaispuolella sijaitseva Rantalan kantatila on arvotettu seudullisesti arvokkaiksi. Kirkonkylässä on runsaasti paikallisesti arvokasta vanhaa rakennuskantaa.

Kirkot ovat kirkkolailla suojeltuja ja ne on osoitettu myös yleiskaavassa suojelukohteina. Muuta rakennuskantaa on yleiskaavassa huomioitu ainoastaan alueena, jolla ympäristö säilytetään (/s). Suojelun välineenä rakennusperintölaki on raskas kun kyseessä on tavanomainen perinteinen kylämiljöö pääosin yksityisessä käytössä olevine rakennuksineen. Ainoastaan Laihosen torpan ja ranta-aittojen kohdalla on hyvä harkita rakennusperintölain käyttöä suojelun välineenä kohteen luonteen ja sisätilojen arvon vuoksi.

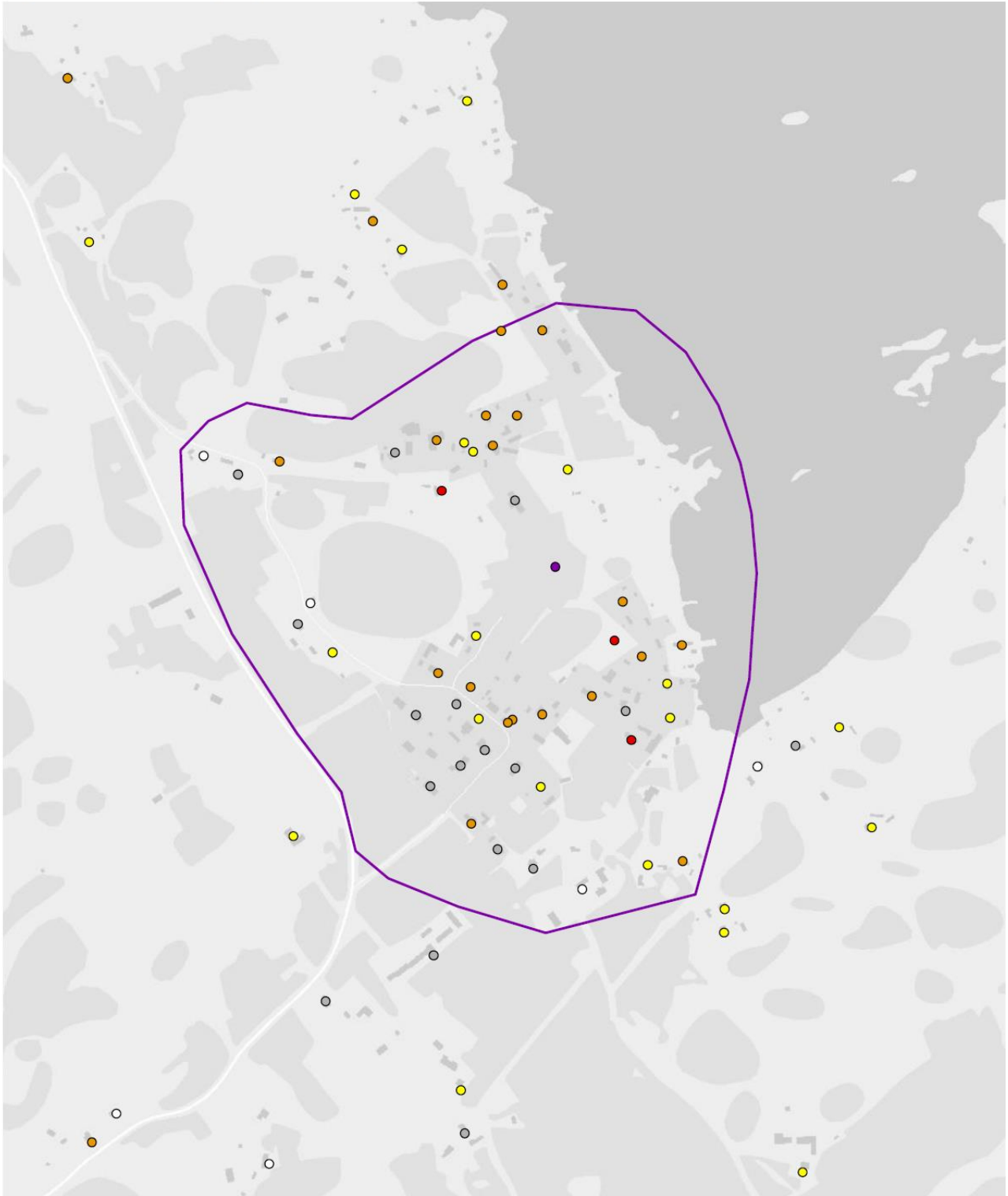


Laihosen torppa



Ranta-aitat Pyhämaan kylärannassa.

Pyhämaan kirkot ja kyläasutus: Inventoidut rakennukset



Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009)

Inventoidut rakennukset:

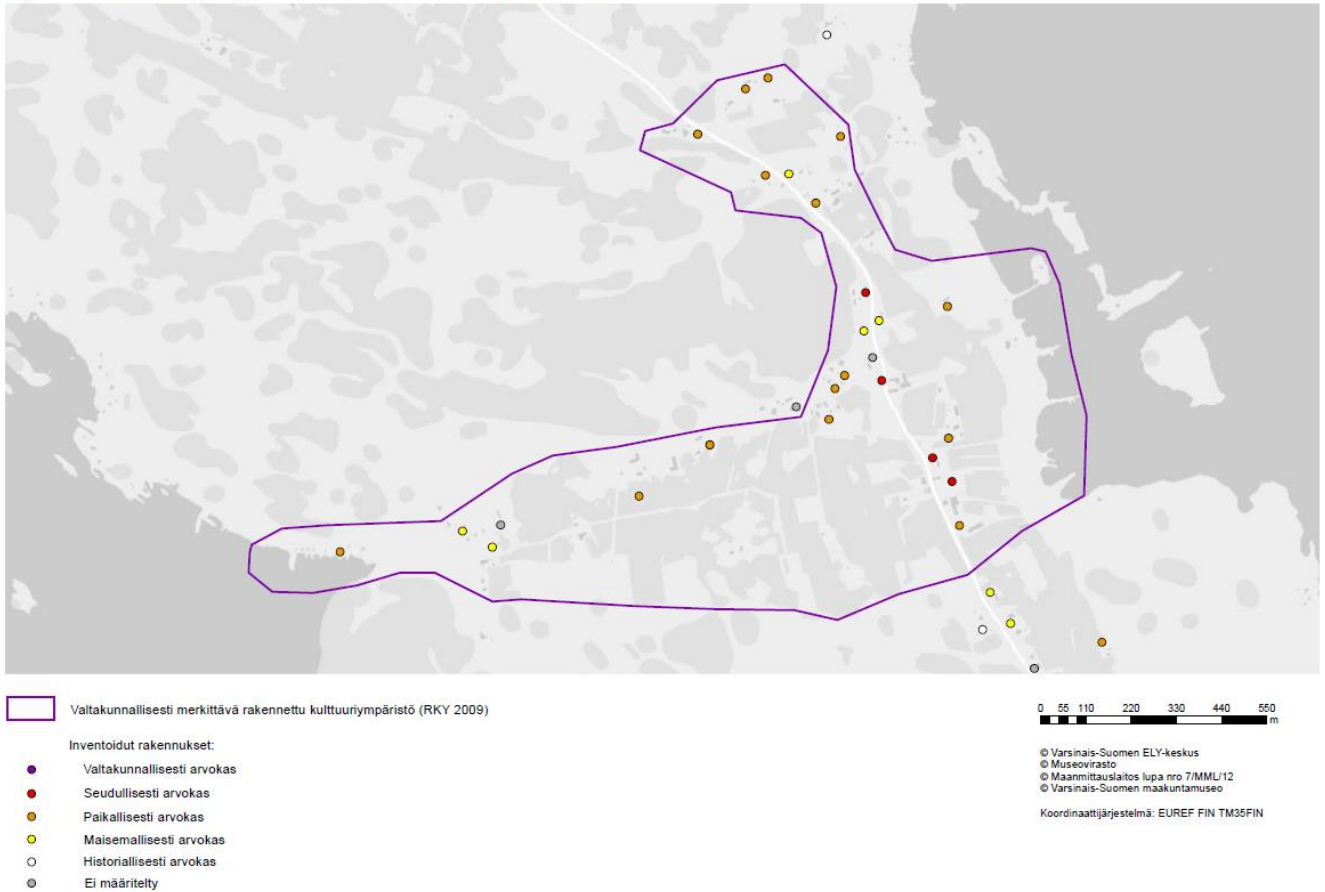
- Valtakunnallisesti arvokas
- Seudullisesti arvokas
- Paikallisesti arvokas
- Maisemallisesti arvokas
- Historiallisesti arvokas
- Ei määritelty

0 35 70 140 210 280 350 m

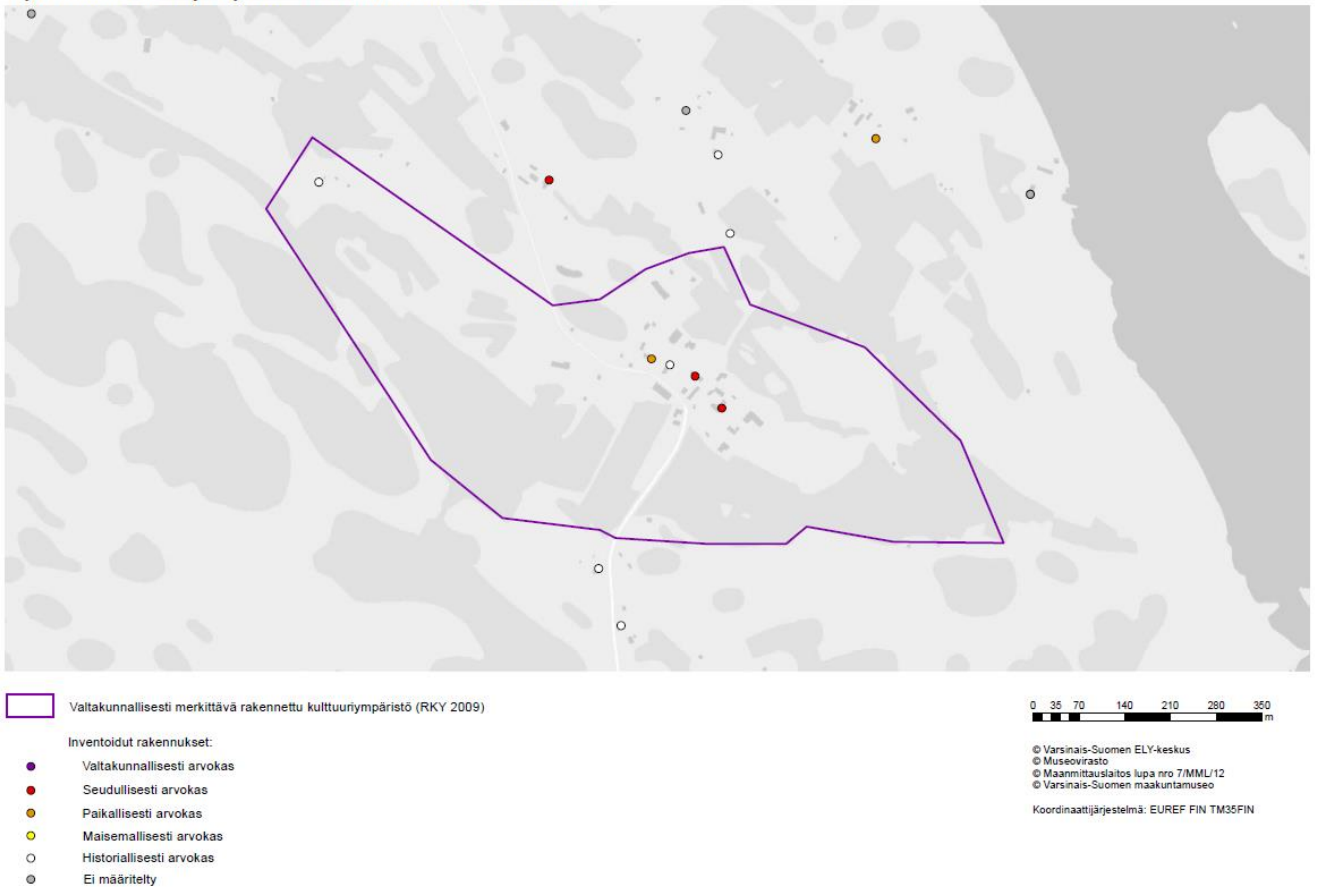
© Varsinais-Suomen ELY-keskus
 © Museovirasto
 © Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
 © Varsinais-Suomen maakuntamuseo

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN

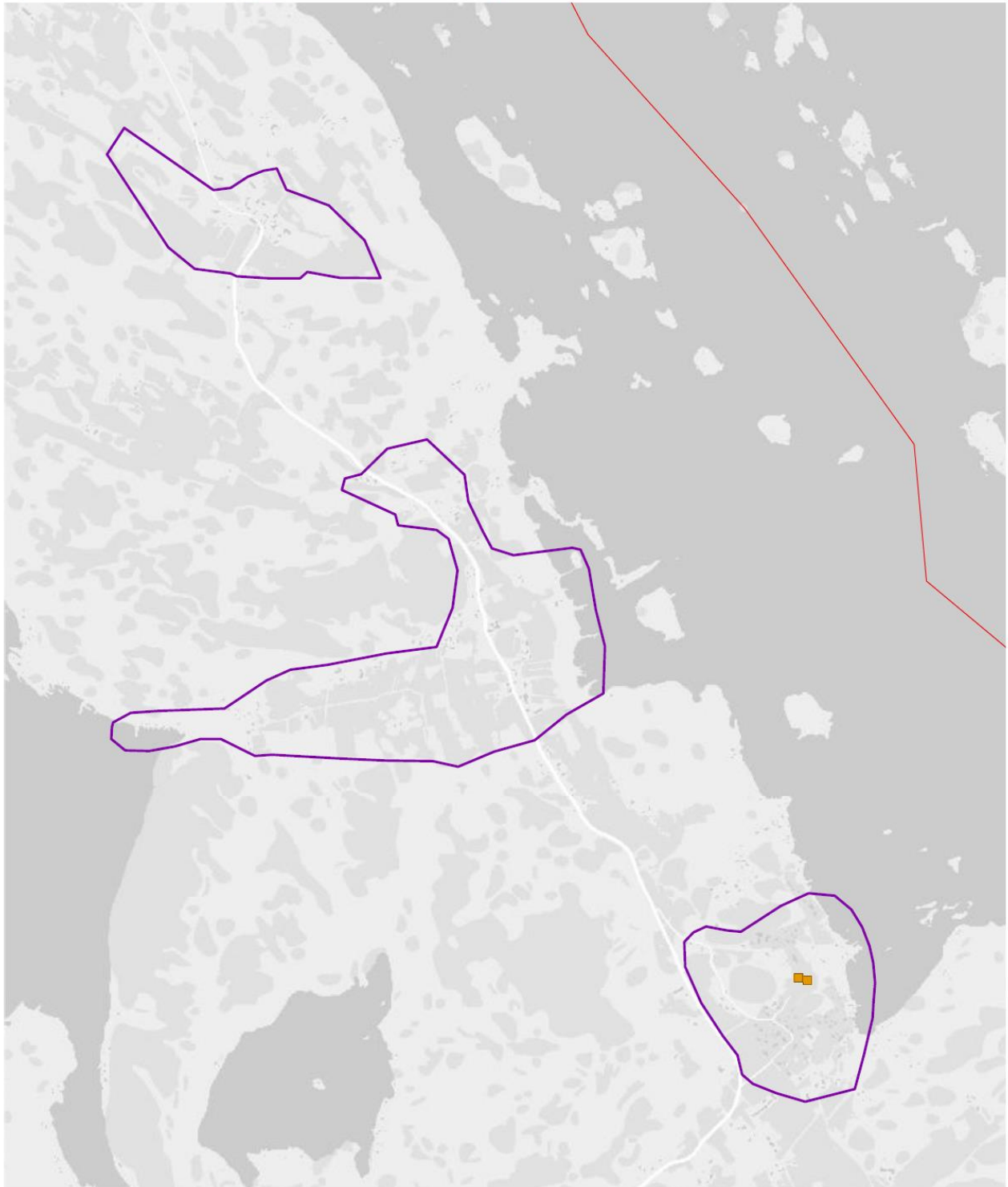
Pyhämaan kirkot ja kyläasutus: Inventoidut rakennukset



Pyhämaan kirkot ja kyläasutus: Inventoidut rakennukset



Pyhämaan kirkot ja kyläasutus: kaavasuojellut rakennukset



 Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009)

 Asemakaavassa suojeltu rakennus

 Yleiskaavassa suojeltu rakennus

0 105 210 420 630 840 1 050
m

© Varsinais-Suomen ELY-keskus
© Museovirasto
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Uudenkaupungin kaupunki

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN

Sundholman kartano

Sundholman kartano on yksi Suomen keskiaikaisista asuinkartanoista ja entisessä saarella, salmen rannalla sijaitsevana, kuvastaa keskiajan rakentamistapaa puolustuksellisine näkökohtineen.

Kartano sijaitsee keskiaikaisen suojaosan vesireitin varrella niemellä, joka aikoinaan on ollut erotettuna vallihaudalla mantereesta. Vallihauta on edelleen nähtävissä puistossa. Nykyinen kaksikerroksinen satulakattoinen päärakennus on rakennettu kivistä muuratun keskiaikaisen pohjakerroksen päälle ja sen jatkeeksi 1770-luvulla ja 1800-luvun alkupuolella. Kellarikerros on osa Flemingien mahdollisesti jo 1400-luvun lopulla rakennuttamaa asuinlinnaa. Asuinpiha on sivurakennusten reunustama. Kartanon ympärillä on vanha puisto, joka laajenee arvokkaaksi kulttuurimaisemaksi. Rakennuskantaan kuuluu lisäksi mm. kaksi viljamakasiinia. Sundholmassa on arkkitehtuuriltaan erittäin mielenkiintoinen, uusgoottilainen käymälärakennus.

Historia

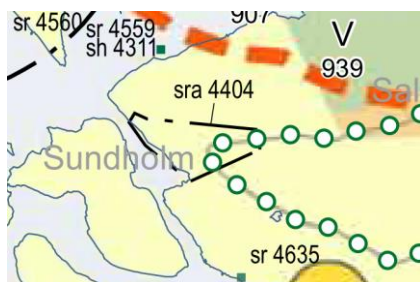
Kalannin (Uudenkirkon) pitäjän rannikko oli suureksi osaksi keskiajalla Arvassalon saarta, jonka kapeat salmet erottivat mantereesta ja joka oli suureksi osaksi läänitetty Fleming-suvun Sundholman, eli alkuaan Vanhakartanon kartanolle. Ensimmäinen tunnettu Vanhakartanon omistaja oli 1400-luvun loppupuolella Henrik Klaunpoika Fleming, joka lienee siirtänyt kartanon nykyiselle paikalleen niemelle merenrantaan. Kartanon asuinpiha erotettiin vallihaudalla muusta saaresta, joka oli veden ympäröimä vielä 1600-luvulla. Keskiaikaisen kivirakennuksen pohjakerroksen päälle rakennettiin puinen yläkerta jota pidennettiin 1810- tai 1820-luvulla.



Näkymä päärakennuksen kuistilta, taustalla tilanhoitajan asuntona toiminut sivurakennus.

Kaavatilanne

Maakuntakaavassa Sundholman kartanon RKY-alue on osoitettu merkittävänä rakennetun ympäristön aluekokonaisuutena sra 4404.



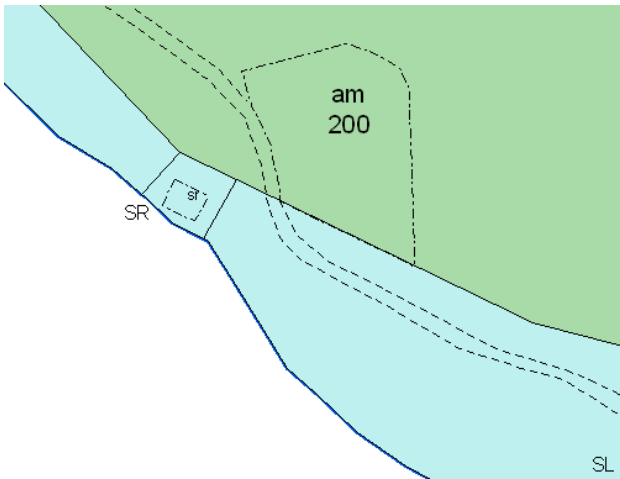
Maakuntakaavaote

15.3.1994 vahvistetussa yleiskaavassa Sundholman kartanon ydinalue on osoitettu Rakennuslainsäädännön nojalla suojeltavana alueena (SR). Kaavamääräys on: *"Alueella olevia rakennuksia ei saa purkaa, eikä uusia rakentaa siten, että alueen merkittävä luonne turmeltuu."* Osa alueesta on osoitettu luonnonsuojelualueeksi (SL) sekä Maa- ja metsätalousvaltaiseksi alueeksi, jolla on ulkoilun ohjaamistarvetta tai ympäristöarvoja (MU). Alueen etelärajalla on Venesatama (LV).



Yleiskaavaote

Alueella ei ole asemakaavaa. Osalle ranta-alueesta on laadittu ranta-asemakaava. Alue sijaitsee asemakaavoitetun alueen tuntumassa. 1.6.1995 vahvistetussa ranta-asemakaavassa kartanon pihapiirin luoteispuolella oleva rakennus sijaitsee Rakennuslainsäädännön nojalla suojeltavalla alueella (SR), kuten yleiskaavassakin ja on lisäksi osoitettu kohdamerkinnällä sr, suojeltavan rakennuksen rakennusala. Ranta-asemakaavassa alueelle on osoitettu maa- ja metsätalousalue, jolla on ulkoilun ohjaamistarvetta ja ympäristöarvoja (MU) sekä maatilan rakennusten rakennusala (am) ja maatilan lomarakennusten rakennusala (ra). Ranta on osoitettu luonnonsuojelualueeksi (SL). Rantaan on osoitettu venevalkama (LV-1).



Ote ranta-asemakaavasta.

Suosituksset

Sundholman kartanon alueella tehtiin hankkeen yhteydessä kohdekäynti yhdessä maakuntamuseon edustajan kanssa. Kartano on yksityisessä omistuksessa ja asuinkäytössä. Kartanon päärakennus on säilynyt hyvin sekä ulkoasultaan että sisätiloiltaan. Julkisivuverhous on uusittu 1980-luvulla. Katteeksi on vaihdettu konesaumattu peltikate 1990-luvulla, sitä ennen katteena on ollut tiili, 1940-luvulle asti pärekatto. Myös muiden rakennusten ulkoasu on säilynyt hyvin. Asuinpihan koillispuolella sijaitsevista ulkorakennuksista keskimmäinen, pyramidikattoinen viljamakasiini on C. F. Schröderin suunnittelema ja toiminut lainamakasiinina.

Kartano on suojeltu yleiskaavassa. Alue sijaitsee asemakaavoitetun alueen ja keskustan lähellä. Vaikka alue asemakaavoitettaisiin, ei kaavalla kuitenkaan pystyttäisi riittävästi suojelemaan sisätiloja. Kohteen valtakunnallisen arvon ja myös kartanon päärakennuksen sisätilojen arvojen vuoksi on tarpeen harkita rakennusperintölain käyttöä suojelun välineenä.



Sundholman kartanon uusgoottilainen käymälärakennus.

Sundholman kartano: Inventoidut rakennukset



Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009)

Inventoidut rakennukset:

- Valtakunnallisesti arvokas
- Seudullisesti arvokas
- Paikallisesti arvokas
- Maisemallisesti arvokas
- Historiallisesti arvokas
- Ei määritelty

0 35 70 140 210 280 350 m

© Varsinais-Suomen ELY-keskus
© Museovirasto
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Varsinais-Suomen maakuntamuseo

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN

Sundholman kartano: kaavasuojellut rakennukset



Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009)

- Asemakaavassa suojeltu rakennus
- Yleiskaavassa suojeltu rakennus

0 35 70 140 210 280 350 m

© Varsinais-Suomen ELY-keskus
© Museovirasto
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Uudenkaupungin kaupunki

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN

Uudenkaupungin puutalokorttelit

Uudenkaupungin puutalokorttelit on maamme parhaiten säilyneitä ja edustavimpia empiren puukaupunkialueita. Kaikkiaan säilyneitä puutalokortteleita on noin 40. 1600-luvun alussa perustetun Uudenkaupungin uudelleenkaavoitus on kahden tuhoisan kaupunkipalon jälkeiseltä ajalta 1850-luvulta. Kaupunkirakennetta leimaavat leveät suorat kadut suurine kortteleineen ja palokujineen. Yksikerroksiset kadunsuuntaiset puutalot luovat leveään ja matalan katutilan, jota kehystävät puurivit. 1800-luvun lopulla vaurastunut merenkulkukaupungin porvaristo on rakennuttanut suurikokoisia puutaloja rikkain empirekoristein. Pihapiireihin on kuulunut myös runsaasti sivu- ja ulkorakennuksia. Puutalokortteleita on säilynyt erityisesti Ylisenkadun pohjoispuolella.

Alisenkadun merenpuoleisessa päässä oleva Uudenkaupungin vanha kirkko on yksi maamme viidestä 1600-luvulla rakennusta kivikirkosta. Kirkko on poikkeuksellisen hyvin säilynyt kansanomaisine 1700-luvun puusisustuksineen. Kirkon keskikäytävällä on kaupungin porvareiden kalkkikivisiä hautalaattoja ja kirkkotarhassa lukuisia vanhoja hautamuistomerkkejä sekä kolme hautakappelia, joista yksi on 1760- ja kaksi 1780-luvulta. Seurakunnan uusi kirkko Raatihuoneen torin pohjoislaidassa on päätytornillinen uusgoottilainen kolmilaivainen tiilibasilika 1800-luvun jälkipuolelta.

Alisenkadun ja Myllykadun kulmatontilla oleva Jungqvistin talo on vanhimpia Uudenkaupungin porvaristaloja ja hyvä esimerkki myöhäisempiren kaupunkirakenteesta sekä asuinarkkitehtuurista. Tontin takaosassa on vuoden 1855 asemakaavan mukaista palokujapuustoa. Yksikerroksiset, 1850-luvulta peräisin olevat kadunvarsirakennukset on laudoitettu vaakavuorauksella ja koristeltu näyttävillä ikkunankehysillä.

Uudenkaupungin satama on ollut Kaupunginlahdella 1700-luvun puoliväliin saakka. Vallimäen vartiotupa vuodelta 1858 on harvinainen esimerkki 1800-luvun luotsiasemasta ja sen sijoittelusta sekä oleellinen osa historiallista satamamiljöötä.

Ruutukaava-alueen koilliskulmassa on kauppaneuvos Johan Nordströmin 1930-luvulla perustama Myllymäen puistoalue, jossa on mm. neljä erityyppistä tuulimyllyä.

Historia

Uusikaupunki perustettiin suurvaltakaudella 1617. Se oli yksi Kustaa II Aadolfin aikana Pohjanlahden rannikolle perustetuista neljästä uudesta kaupungista. Kaupungin ajalle tyypillisen säännöllisen ruutuasemakaavan laati Hans Hansson 1649. Kaupungin vanha epäsäännöllinen katuverkosto jäi uuden ruutukaavan alle.

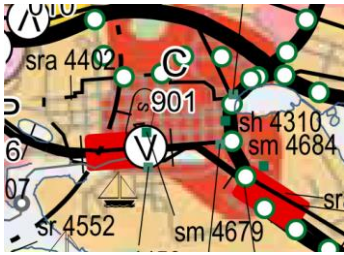
Uusikaupunki sai tapulioikeudet 1830-luvulla ja merenkulusta ja kaupasta tuli vaurastuvan kaupungin tärkeimpiä elinkeinoja. Vuosina 1846 ja 1855 kaupunkia kohtasivat tuhoiset tulipalot. Lääninarkkitehti G.Th. Chiewitzin laatima uusi, paloturvallisuuteen tähtäävä asemakaava vahvistettiin 1856. Ruutukaava-aluetta laajennettiin pohjoiseen ja katujen varsille istutettiin lehtipuita. Lisäksi päätettiin uusien puistojen kaavoittamisesta sekä uuden kirkon rakentamisesta.

Uudenkaupungin vanhan kirkon rakentaminen alkoi todennäköisesti jo kaupungin perustamisen jälkeen 1620-luvulla keskeytyen useaan otteeseen. Kellotorni vuodelta 1775 toimi kaupungin palotornina aina viime sotiin asti. Vanha kirkko jäi vaille käyttöä G.Th. Chiewitzin suunnitteleman uuden tiilikirkon valmistuttua 1863.

Perinteisestä puukaupungin mittakaavasta piittaamaton uudisrakentaminen rikkoi erityisesti 1960- ja 1970-luvuilla osan kaupunkikeskustasta. Suojeluun tähtäävä asemakaava laadittiin 1980-luvulla.

Kaavatilanne

Maakuntakaavassa Uudenkaupungin puutalokorttelien RKY-alue on osoitettu merkittävänä rakennetun ympäristön aluekokonaisuutena sra 4402.



Maakuntakaavaote

15.3.1994 vahvistetussa yleiskaavassa keskustan ruutukaava-alue on osoitettu sr-alueena, jolla sijaitsevat liitekartassa 4 esitetyt rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokkaat rakennukset. Asemakaavoituksen yhteydessä tulee määrätä suojelusta. Aluerajaus on yleiskaavassa hieman suurempi kuin RKY 2009 -rajaus. Valtaosa alueesta on osoitettu asuntoalueena, jolla ympäristö säilytetään (A/s).



Yleiskaavaote

Alueen asemakaavat on vahvistettu 25.9.1984 ja osin 27.3.1986. Sen jälkeen kaavoihin on tehty pienialaisia muutoksia. Asemakaavassa kirkot, kaupungintalo, julkiset rakennukset ja valtaosa ruutukaava-alueen vanhoista päärakennuksista on osoitettu sr-merkinnällä. Myös muutamia ulkorakennuksia on suojeltu kaavassa. Alueella on yhteensä 200 asemakaavassa suojeltua rakennusta. Useassa korttelissa on lisäksi /s-merkintä. Jungqvistin talo on suojeltu rakennussuojelulailla. Kirkot on suojeltu kirkkolailla.

Asemakaavassa on käytetty seuraavia suojelumerkintöjä:

sr, Suojeltava rakennus.

Historiallisesti arvokas rakennus. Rakennusta ei saa purkaa eikä siinä saa suorittaa sellaisia korjaus- tai muutostöitä, jotka turmelevat julkisivujen ja vesikaton taiteellista tai historiallista arvoa. Mikäli rakennuksessa on aikaisemmin suoritettu rakennustoimenpiteitä tämän pyrkimyksen vastaisesti, on rakennus korjaus- tai muutostöiden yhteydessä pyrittävä korjaamaan joko entistään taikka muulla rakennukseen ja ympäristöön sopeutuvalla tavalla. Rakennuksen ullakolle saa sisustaa tiloja kerroslukumerkinnän estämättä kuitenkin enintään 2/3 rakennuksen alasta. Rakennuksen kerrosalaa ei tarvitse ottaa lukuun laskettaessa tontille varattavien autopaikkojen määrää.

sr-1, Suojeltava rakennus

Historiallisesti arvokas rakennus. Rakennusta ei saa purkaa eikä siinä saa suorittaa sellaisia korjaus- tai muutostöitä, jotka turmelevat julkisivujen ja vesikaton taiteellista tai historiallista arvoa.

sr-3, Suojeltava rakennus

Historiallisesti arvokas rakennus. Rakennusta ei saa purkaa eikä siinä saa suorittaa sellaisia korjaus- tai muutostöitä, jotka turmelevat katuulkisivun ja vesikaton taiteellista tai historiallista arvoa. Mikäli rakennuksessa on aikaisemmin suoritettu rakennustoimenpiteitä tämän pyrkimyksen vastaisesti, on rakennus korjaus- tai muutostöiden yhteydessä pyrittävä korjaamaan joko entistään taikka muulla rakennukseen ja ympäristöön sopeutuvalla tavalla. Pihajulkisivua voidaan muuttaa laajennuksen yhteydessä.

sk

Kulttuurihistoriallisesti huomattavien rakennusten suojelusta annetun lain nojalla suojeltu rakennus.

/s, Alue, jolla ympäristö säilytetään

Kaikissa luvanvaraisissa toimenpiteissä tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että hanke sopeutuu puutaloalueen historialliseen kaupunkikuvaan eikä turmele tarpeettomasti puustoa. Uudisrakennukset on rakennettava siten, että ne sopeutuvat ympäröiviin rakennuksiin rakennuksen leveyden, pituuden, korkeuden, kattomuodon ja –materiaalin, julkisivujen aukotuksen ja jaotuksen sekä ikkunoiden suhteen. Julkisivujen pintamateriaalina tulee käyttää pääasiassa peittomaalattua puuta. Rakennuslupahakemukseen on liitettävä sellainen piirros kadunpuoleisesta julkisivusta, joka osoittaa rakennuksen sopeutumisen ympäristöönsä.



Ote ajantasa-asemakaavasta

Suosituks

Tuoreimmat rakennuskannan inventoinnit on tehty vuosina 2004 ja 2008-2009. Asemakaava-alueella suojelun väline on ensisijaisesti asemakaava ja valtaosa RKY-alueen vanhoista rakennuksista on suojeltu asemakaavassa, yhteensä 200 rakennusta. Rakennuskannan arvottamisen kriteerit ovat kuitenkin muuttuneet kaavan laatimisen jälkeen, joten suojelun tarvetta saattaa olla useammallakin kohteella. Karttatarkastelun pohjalta näyttää löytyvän jonkin verran inventoituja seudullisesti (22 kpl), paikallisesti (31

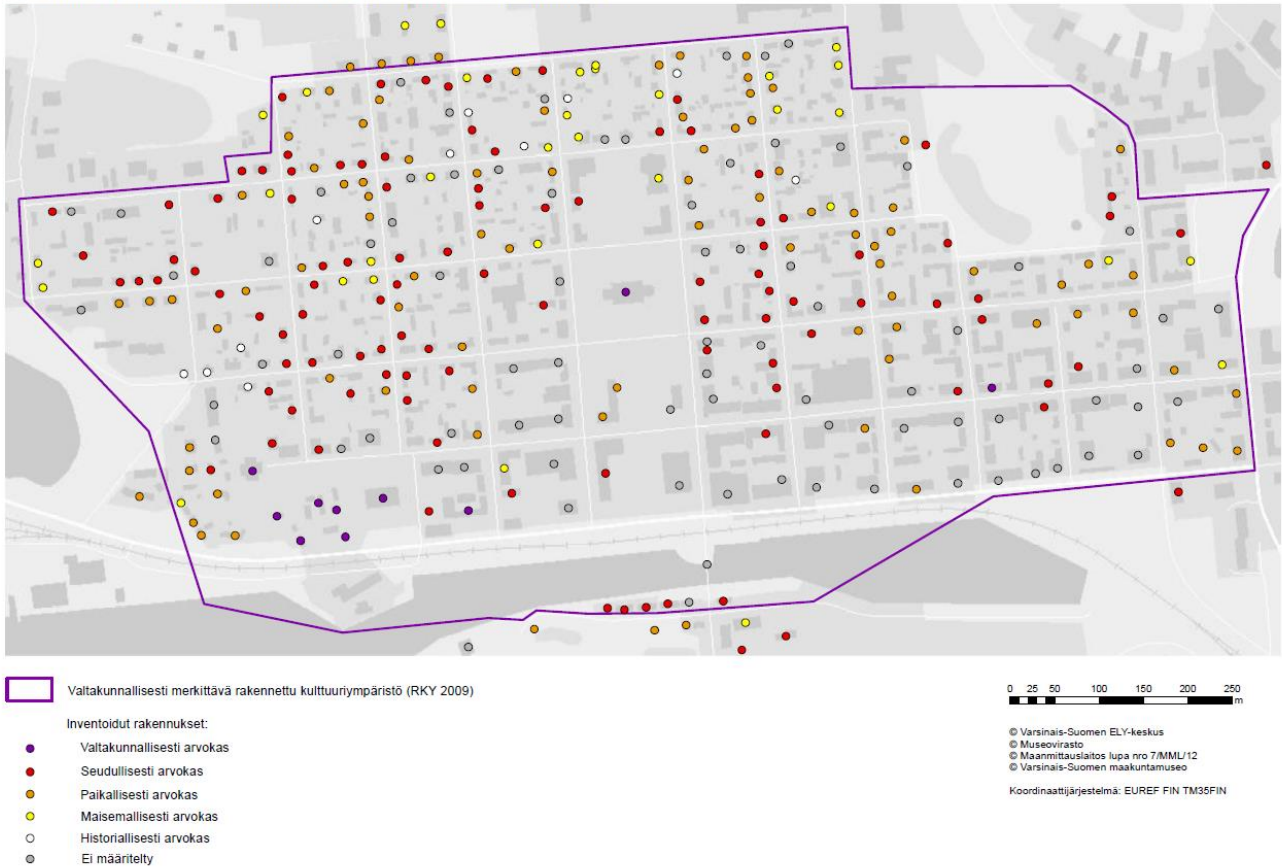
kpl) tai maisemallisesti (23 kpl) arvokkaita kohteita, joita ei ole suojeltu asemakaavassa. Myös kohteiden arvo on saattanut muuttua inventointien jälkeen, joten myös arvottaminen on hyvä tarkistaa kun asemakaavaa seuraavan kerran muutetaan.

Alueen ulkorakennuksia ei myöskään ole suojeltu. Niidenkin suojelun tutkimisen osalta asemakaavassa on päivittämisen tarvetta. Osa keskustan ulkorakennuksista on rakennusinventointien yhteydessä inventoitu, mutta osassa kohteita ulkorakennukset on mainittu vain pihapiirin tiedoissa. Ulkorakennusten inventoinneissa on näin ollen täydentämisen tarvetta. Varsinais-Suomen maakuntamuseon MIP-tietokannassa on lähtökohtaisesti vain tontin päärakennuksen koordinaatit. Hankkeen aikana valtaosaan puutalokorttelien inventoituiduista ulkorakennuksista on maakuntamuseon toimesta lisätty tietokantaan koordinaatit.

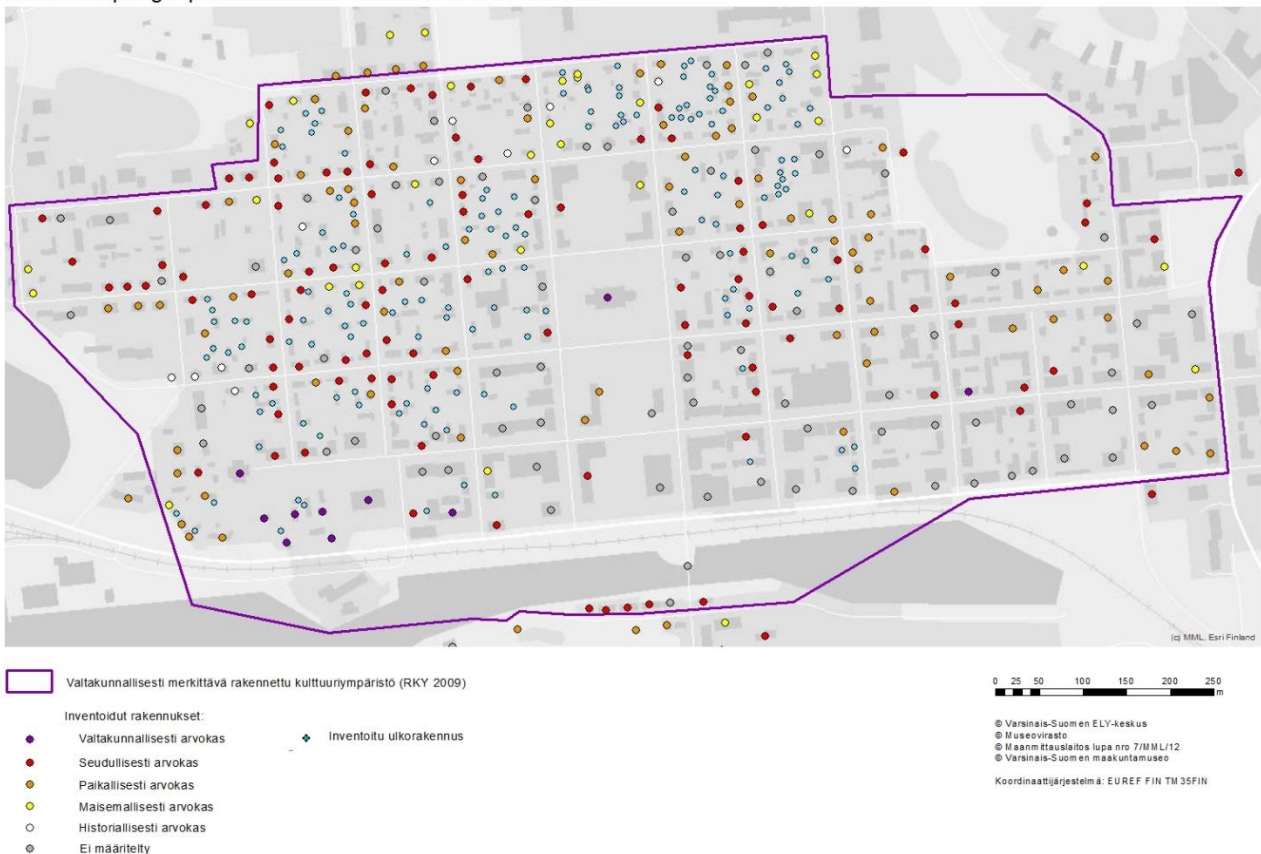


Balzarborgin aluetta vanhan kirkon vieressä.

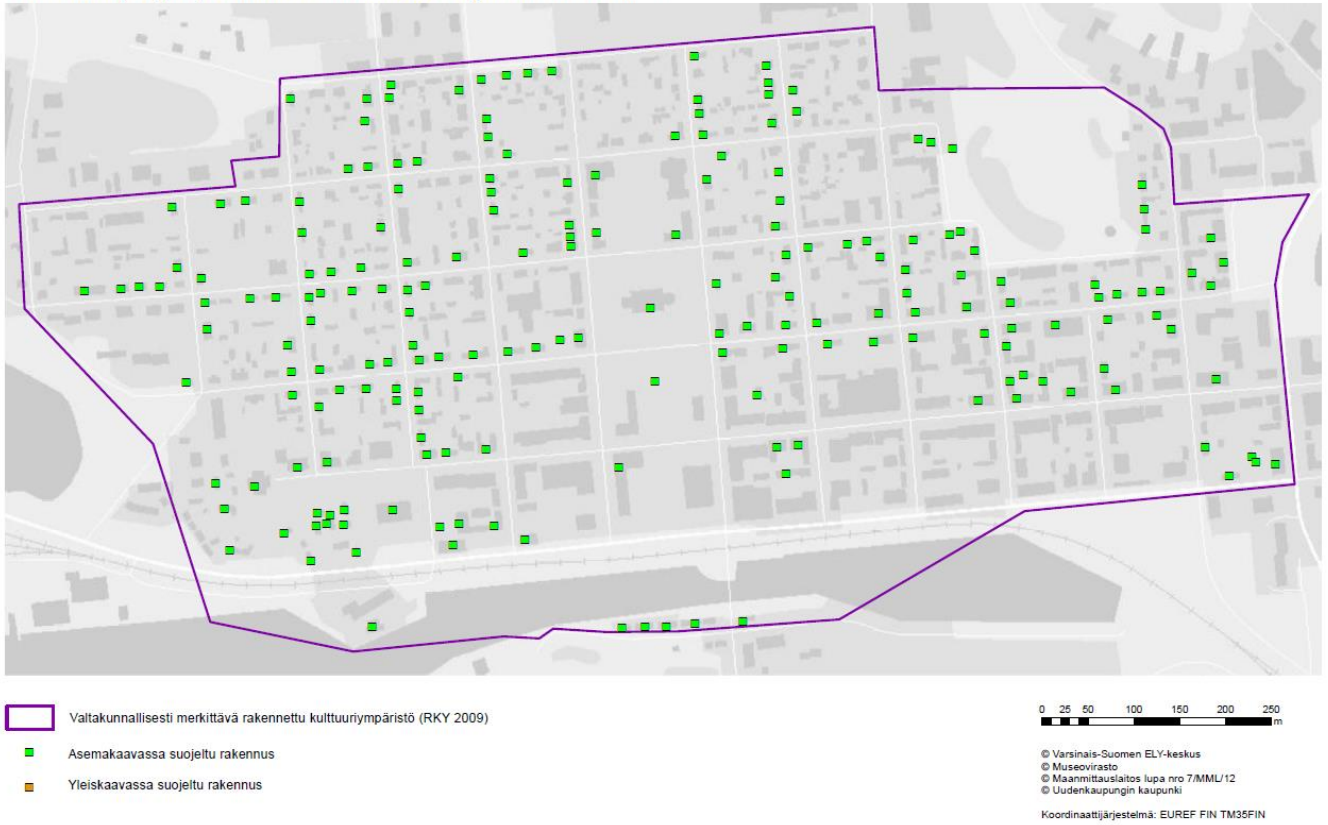
Uudenkaupungin puutalokorttelit: Inventoidut rakennukset



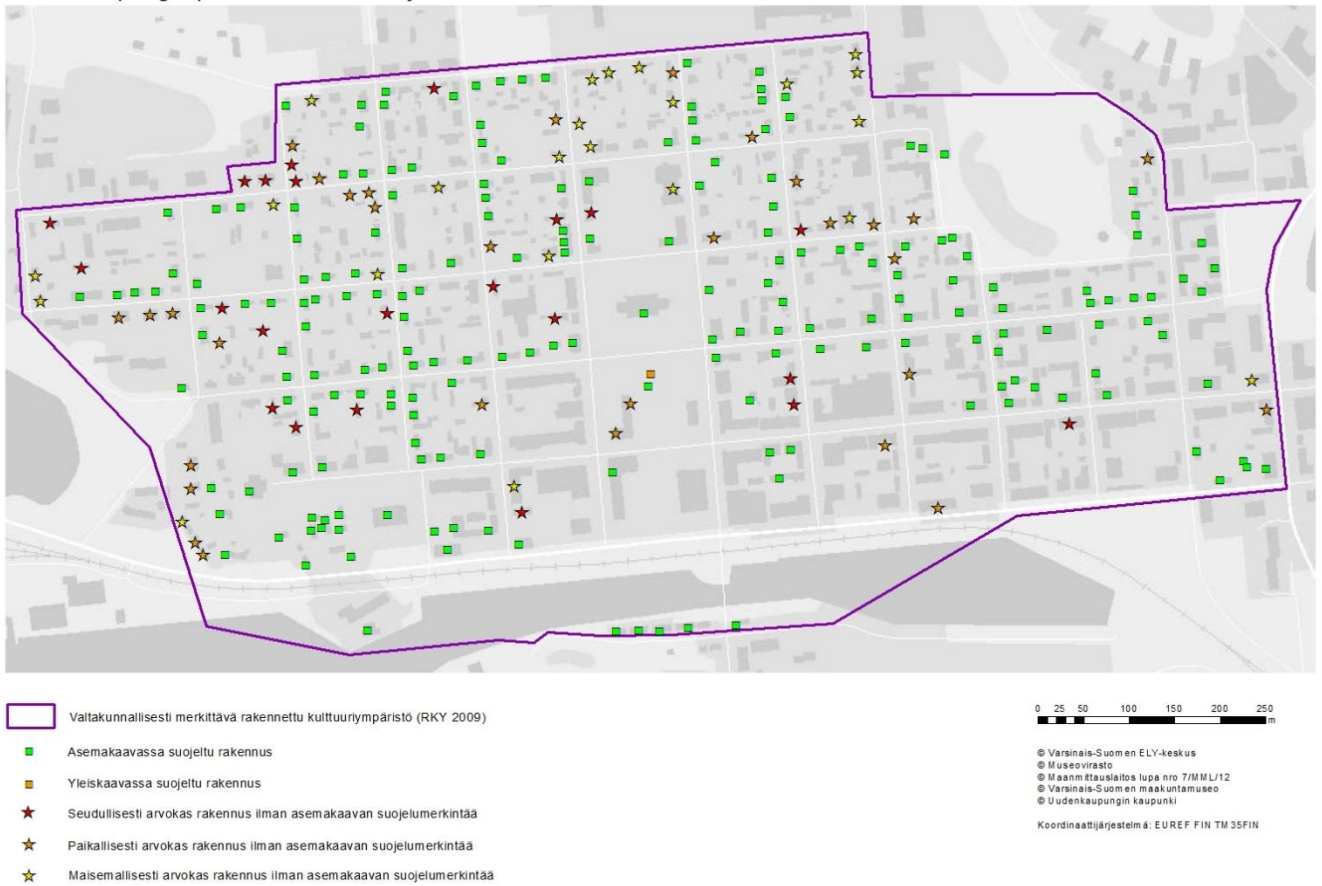
Uudenkaupungin puutalokorttelit: Inventoidut rakennukset



Uudenkaupungin puutalokorttelit: kaavasuojeellut rakennukset



Uudenkaupungin puutalokorttelit: suojelun tarve



Uudenkaupungin rautatieasema

Uudenkaupungin ja Turun välisen radan pääteasemalla Uudessakaupungissa on laajalla alueella monipuolinen 1920-luvun rakennuskanta vesitorneineen, tavaravarastoineen ja asuinalueineen.

Uudenkaupungin rautatieasema sijaitsee mäntyisen harjun rinteellä kaupungin itäosassa. Asemarakennus on Thure Hellströmin suunnittelema ja valmistunut 1924. Sen vieressä on tavaramakasiini sekä kaksi asuinkasarmia talousrakennuksineen. Vesitorni ja veturitalli sijaitsevat aseman luoteispäässä ja kaksoisvahtitupa kaakkoispäädyssä.

Historia

Uudenkaupungin edustaja esitti rautatien jatkamista Porin radalta Uuteenkaupunkiin vuoden 1891 valtiopäivillä. Rautatievaliokunta kuitenkin katsoi, että valtio ei voi rakentaa rautatietä kolmeen vierekkäiseen (Rauma, Pori) ja keskenään kilpailevaan satamaan samaan aikaan kun maan laajat osat ovat vielä "ajanmukaisia kulkuneuvoja vailla". Uusikaupunki hävisi kilvan, joka olisi joidenkin arvioiden mukaan tuonut sille huomattavasti myöhemmin toteutunutta Turun rataa edullisemmän yhteyden. Yhteyttä Helsingin rantaradalle ryhdyttiin hankkimaan yhteistyössä Naantalin kaupungin kanssa saman vuosikymmenen lopulla. Valtio ei kiinnostunut hankkeesta, ja Uusikaupunki päätti 1899 Turun avustamana tehdä tutkimuksen linjausta varten omin avuin.

Eduskunta päätti Turku-Uusikaupunki -radan rakentamisesta vuoden 1909 toisilla valtiopäivillä, mutta Venäjän vallankumouksen ja vuoden 1918 tapahtumien vuoksi rataa ryhdyttiin rakentamaan vasta 1919. Rata vihittiin käyttöön 1925. Rataa jatkettiin noin kilometrin verran keskustan eteläpuolella sijaitsevan rautatieaseman ohi satamaan saakka.

Rautatiesopimus

Vuonna 1998 allekirjoitetun valtakunnallisia rautatieasema-alueita koskevan menettelytapasopimuksen (Rautatiesopimuksen) osapuolina olivat ympäristöministeriö, Museovirasto, Ratahallintokeskus, VR-yhtymä Oy, Valtion kiinteistölaitos (nykyinen Senaatti-kiinteistöt) ja Metsäntutkimuslaitos. Kohteiden säilyttäminen ja suojelu sekä suojelusta luopuminen ratkaistaan siinä yhteydessä, kun alueen tai sen rakennusten kehittämisen ja käytön suunnitteleminen tai luovuttaminen on ajankohtaista. Käytännössä Rautatiesopimuksella suojeltujen kohteiden tullessa myyntiin tulee ratkaistavaksi onko suojelun välineenä asemakaava vai rakennusperintölaki vai luovutaanko suojelusta. Nykyisenä käytäntönä on lausunnon pyytäminen luovutuslain (Laki oikeudesta luovuttaa valtion kiinteistövarallisuutta, 973/2002) mukaisesti kohteen luovuttamisen yhteydessä. Uudenkaupungin rautatieasema-alue sisältyy Rautatiesopimuksen 1998 asemien listalle.



Asemarakennus

RAUTATIEASEMA-ALUEET		MUSEOVIRASTO
SUOJELUESITYS		10.10.1997
Lääni:	Turun ja Porin	Kunta: Uusikaupunki
Kohde: Liikennepaikka UUSIKAUPUNKI		
Osoite:		
Haltija: Ratahallintokeskus	Korjaushuoltaja: RHK	
Kilinteistörekisteritunnus: 464 Uusikaupunki, 1:3/Rautatiealue		
Peruskartan nro/koordinaatit:		
Rakennushallituksen rakennusluettelon nro: 895:049		
Suojelumääräys: S-alue: 001,002, 004 - 007, 009		
sis. -86		

Suojeltavaksi esitetään

Turku-Uusikaupunki -radan pääteasema Uusikaupunki.

Asema-alueen rakennukset ovat kaikki valmistuneet 1924 ja niiden suunnittelija on T. Hellström.

004 Asemarakennus.

005 Tavarasuojia.

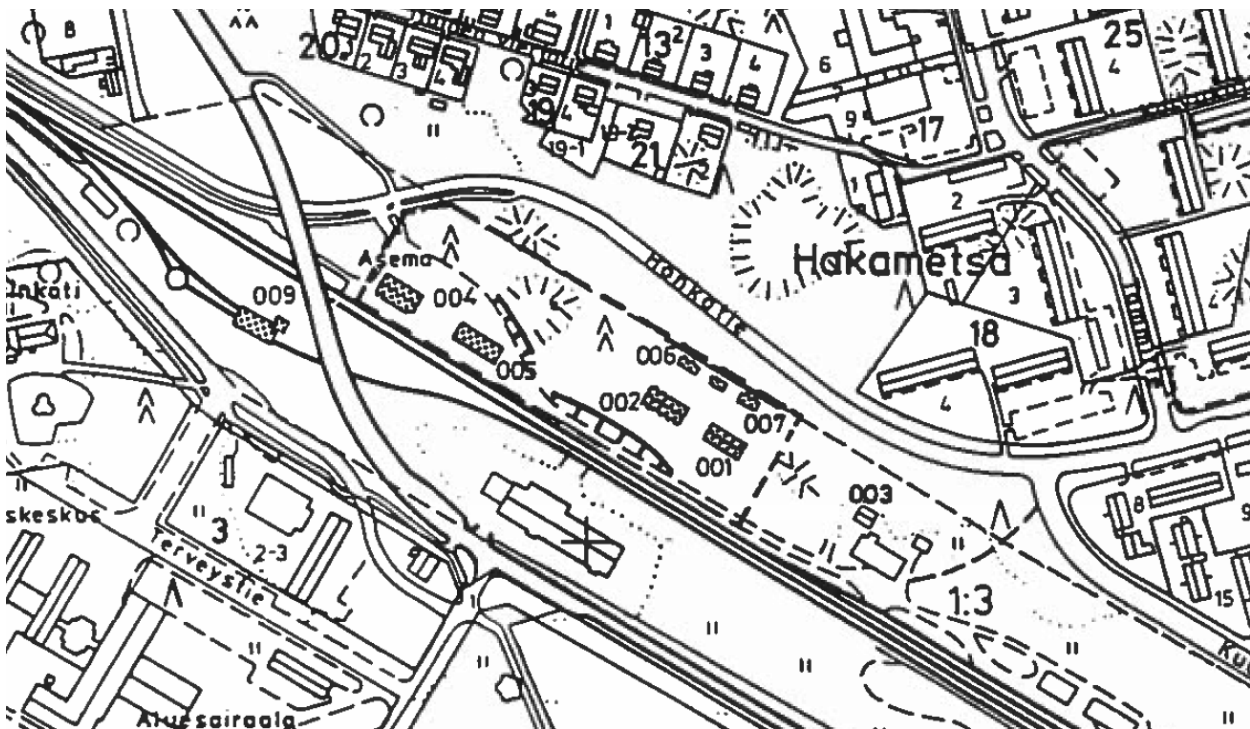
001,002,

006,007 Kaksi 3-4 perheen asuinrakennusta ja ulkorakennukset.

009 Veturitali vesitorneineen.

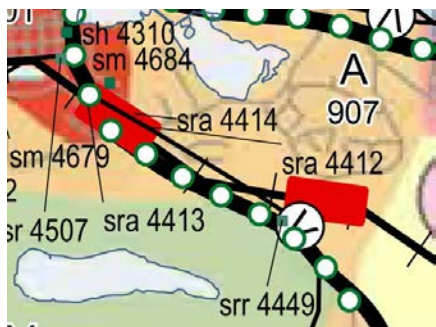
Asuinrakennukset sijaitsevat kallioisella, mäntyjä kasvavalla mäenrinteellä.

KAAVA: Yleiskaava (1994): asemarakennus /LR, veturitalli/VP, asuinrakennukset/ AP.



Kaavatilanne

Maakuntakaavassa Uudenkaupungin rautatieaseman RKY-alue on osoitettu merkittävänä rakennetun ympäristön aluekokonaisuuksina sra 4412 – sra 4414.



Maakuntakaavaote

15.3.1994 vahvistetussa yleiskaavassa asemarakennus ja tavaramakasiini ovat LR-alueella, vesitorni puistossa (VP) ja asuinrakennukset talousrakennuksineen pientalovaltaisella asuntoalueella, jolla ympäristö säilytetään (AP/s).



Yleiskaavaote

Alueella ei ole asemakaavaa. Rautatieasema sijaitsee aivan asemakaavoitetun alueen vieressä.

Suosituks

Hankkeen yhteydessä rautatieasema-alueella tehtiin yhdessä maakuntamuseon edustajan kanssa kohdekäynti, jonka yhteydessä rakennuksia valokuvattiin. Asemarakennuksen eteläpuoleisessa päässä, joka on VR:n käytössä, käytiin myös sisällä. Sisätilat on uudistettu n 1980- luvulla. Lattioissa on muovimattoja ja seinissä lasikuitutapettia. Katot on levytetty ja väliväliä poistettu. Asemahalli on rakennuksen toisessa päässä, joka on vuokrattu. Kiinteää sisustusta ei ole säilynyt, ainakaan VR:n käytössä olevissa tiloissa, joten sisätilojen suojelulle ei ole tarvetta. Kaikkien alueen rakennusten ulkoasu on säilynyt hyvin. Rataosuudella on tavaraliikennettä satamaan. Asemarakennus ja tavaramakasiini ovat Liikenneviraston omistuksessa. Muut rakennukset on jo myyty pois valtiolta. Asema-alueen rakennuksia ei myöskään ole ennestään inventoitu.

Asemakaavan laatiminen alueelle on tarpeen ja asiasta on keskusteltu kaupungin edustajien kanssa kehittämiskeskustelun yhteydessä keuhällä 2015. Jos asemakaavaa ei laadita tai jos sen laatiminen viivästyy, on tarpeen harkita rakennusperintölain käyttöä suojelun välineenä. Suojelu on luontevinta ratkaista tai ainakin saattaa vireille ennen kuin asemarakennus myydään pois valtiolta. Asema on tulossa myyntiin.

Uudenkaupungin rautatieasema: Inventoidut rakennukset



 Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009)

Inventoidut rakennukset:

-  Valtakunnallisesti arvokas
-  Seudullisesti arvokas
-  Paikallisesti arvokas
-  Maisemallisesti arvokas
-  Historiallisesti arvokas
-  Ei määriteltä

0 15 30 60 90 120 150
m

© Varsinais-Suomen ELY-keskus
© Museovirasto
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Varsinais-Suomen maakuntamuseo

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN

Uudenkaupungin rautatieasema: kaavasuojellut rakennukset



 Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY 2009)

 Asemakaavassa suojeltu rakennus

 Yleiskaavassa suojeltu rakennus

0 15 30 60 90 120 150
m

© Varsinais-Suomen ELY-keskus
© Museovirasto
© Maanmittauslaitos lupa nro 7/MML/12
© Uudenkaupungin kaupunki

Koordinaattijärjestelmä: EUREF FIN TM35FIN

Kooste suosituksista

LaRS

- Lyökin pooki (vireillä)
- Lyökin luotsivartiotupa (vireillä, mallikohde luotsituvista)
- Laihosen torppa (harkittava)
- Männäisten ruukki (jos asemakaavaa ei laadita)
- Sundholman kartano (harkittava)

Asemakaavan päivitys- tai laatimistarve

- Uudenkaupungin puutalokorttelit (päivitystarve)
- Uudenkaupungin rautatieasema (asemakaavan laatimistarve)
- Männäisten ruukinalue (asemakaavan laatimis- ja päivitystarve)

Yleiskaavan päivitys- tai laatimistarve

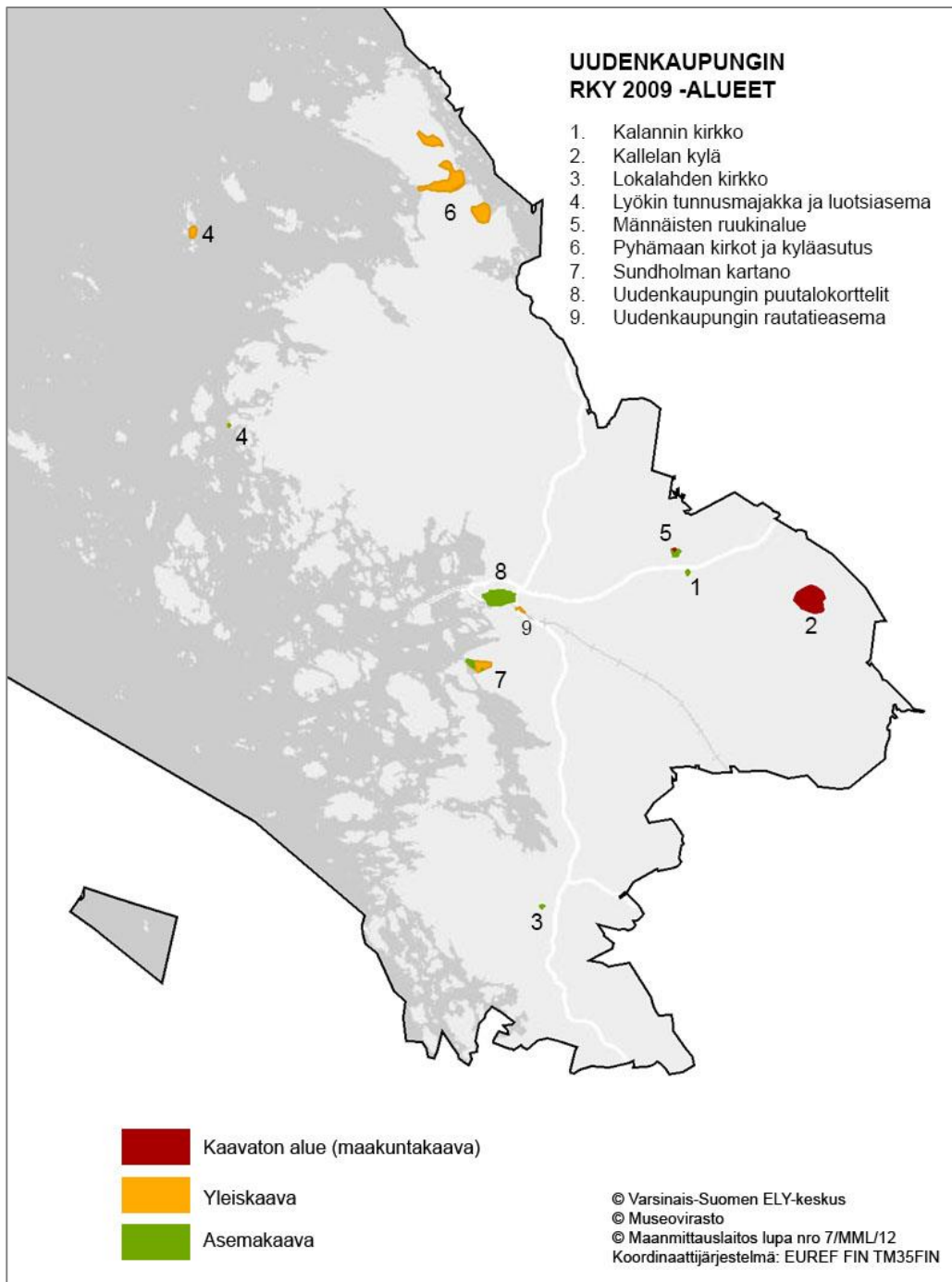
- Kallelan kylä (yleiskaava vireillä)
- Pyhämaan kirkot ja kyläasutus (kyläyleiskaava vireillä osalla aluetta)

Inventoinnin päivitys-, täydennys- tai laatimistarve

- Uudenkaupungin puutalokorttelit (ulkorakennusten inventoinnin täydennys)
- Uudenkaupungin rautatieasema

Suojelu ratkaistu

- Kalannin kirkko (kirkkolaki)
- Lokalahden kirkko (kirkkolaki)
- Uudenkaupungin puutalokorttelit (pääosin ratkaistu; asemakaava, kirkkolaki, rakennussuojelulaki)



Uudenkaupungin RKY –alueet jaoteltuna kaavatason mukaan.